

ВИКТОР ЛИЛЧИК АДАМС
АНТОНИО ЈАКИМОВСКИ
МАРЈАН ЈОВАНОВ

АНТИЧКИОТ ПАТ

СТОБИ - НЕАПОЛИС - КАЛЕ СТАРИ ГРАД

СКОПЈЕ 2025

Античкиот пат Стоби – Неаполис – Кале Стари Град

Античкиот пат Стоби – Неаполис – Кале Стари Град

Издавач:

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје,
Филозофски Факултет

За издавачот:

Проф. д-р Оливер БАКРЕСКИ

Уредник:

Проф. д-р Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС

Автори:

Проф. д-р Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС
Проф. д-р Антонио ЈАКИМОВСКИ
Проф. д-р Марјан ЈОВАНОВ

Рецензии:

Проф. д-р Драги МИТРЕВСКИ
Проф. д-р Бошко АНГЕЛОВСКИ

Техничко уредување:

Проф. д-р Антонио ЈАКИМОВСКИ

Корица:

Проф. д-р Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС
Антонио СТОЈАНОВСКИ

Лектура:

Зорица МАНАСКОВА СТАНКОВИЌ

Скопје 2025

Виктор ЛИЛЧИЌ АДАМС & Антонио ЈАКИМОВСКИ & Марјан ЈОВАНОВ

Античкиот пат Стоби – Неаполис – Кале Стари Град

Скопје 2025

Содржина:

Античкиот пат Стоби – Неаполис – Кале Стари Град.....	9-10
1. Градско, „Пустоградско“, антички град Стоби.....	10-13
2. Крушевица, „Градиште“.....	14-21
3. Подлес, „Градиште“ над Бабина Цепотина.....	22-25
4. Горно Чичево, „Кале“.....	25-26
5. Крнино, „Градиште Преслап Србаница“.....	26-62
6. Владиловци (Извор), „Грамаѓе“, Νεαπολείτων το κοινον.....	62-69
7. Стари Град, „Кале“ на реката Бабуна.....	70-83
8. Заклучни согледувања.....	84-87
9. Користена литература.....	106-108

Предговор

Во текот на долгиот период на истражувања на старите градови и тврдини во Република Македонија, постојано се обидувавме да ја согледуваме секоја древна фортификација во нејзиниот локален амбиентален контекст, притоа настојувајќи да ја дефинираме нивната улога во минатото.

Оваа студија е производ на долгогодишните теренски археолошки рекогносцирања и документирања на античките локалитети од подрачјето помеѓу реките Вардар и Бабуна. Воглавно се работи за постарите истражувања на професорите Никола Вулиќ од Белград, Иван Микулчиќ од Филозофскиот факултет во Скопје, како и теренските и кабинетските истражувања на Виктор Лилчиќ Адамс, Антонио Јакимовски и Марјан Јованов во последните децении.

Во рамките на овие истражувања произлезе сознанието за постоењето на прастара патна траса што водеа од градот Стоби на вливот на реката Еригон (Црна Река) во Аксиј (Вардар), преку планинскиот премин Преслап Србиница, село Крнино, јужно од планината Клепа, до утврдувањето Кале, Стари Град на Бабуна.

Воедно, со нашите истражувања станува логичен и разбирлив подемот на локалната заедница Неаполис на Грамаѓе, Извор, во контекст на споменатата патна траса, проблем којшто долги години не беше соодветно разбран во археолошката литература.

Со задоволство ја обнародуваме оваа студија до добронамерната јавност, сметајќи дека се работи за археолошко-културни информации коишто ќе треба да им користат на локалните општини Градско, Росоман и Чашка, во нивниот културен и археолошко-туристички развој.

Авторите

Античкиот пат Стоби – Неаполис – Кале Стари Град

Развојот на патувањата и патиштата доведоа до егзистенциите на современите цивилизации на Земјината топка. На почетокот во далечната предисторија луѓето ги следеле долините на големите и малите реки за да можат полесно да патуваат. Подоцна, со етаблирањето на раните антички цивилизации, биле воспоставени главни патни траси, што воделе делумно по должината на реките, а делумно и преку планинските премини.

Во римскиот царски период, главните патишта биле планирани со внимание за стандард што дозволувал движење на карвани, товарни и други коли.

Научните студии за патните траси на територијата на Република Македонија се малубројни. Три статии за Егнатискиот пат со археолошки осврти и една студија со фокус на географијата. За Вардарскиот пат, познат како *Via Axiá*, се публикувани околу 2 статии. За Дијагоналниот пат од Хераклеја во Линкестида преку Стоби до Пауталија нема конкретна студија. Покрај споменатите позначајни патишта, постоеле голем број споредни, но исто така значајни патишта.

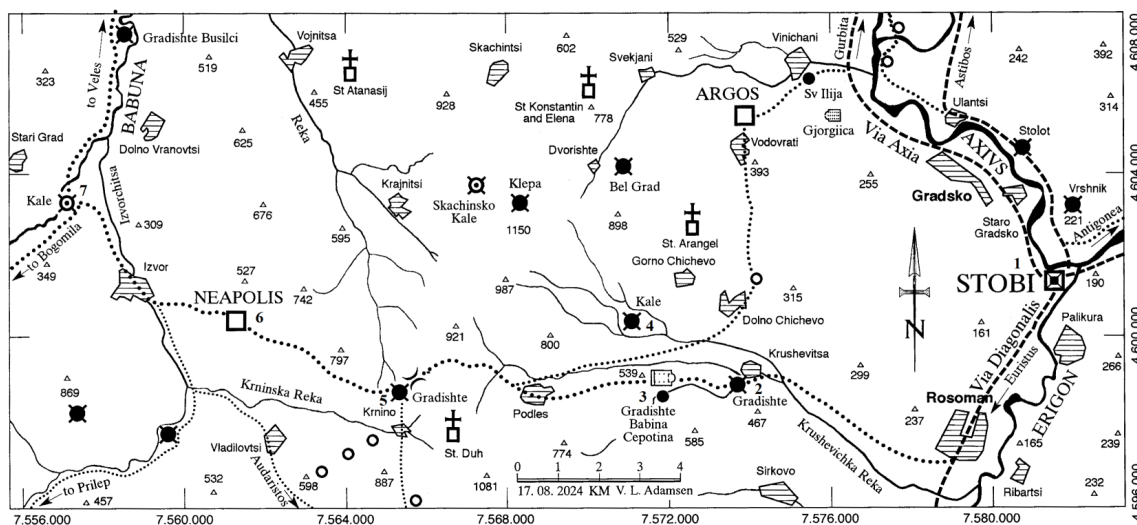
Во оваа студија се одлучивме да реконструираме една таква патна траса. Се работи за врска помеѓу античкиот град Стоби на вливот на реката Еригон (Црна Река) во Аксиј (Вардар), со тврдината на Кале, Стари Град на реката Бабуна во општина Чашка.

Пред извесно време, во литературата беше опишана патната траса што водела помеѓу античкиот град Аударист (Градиште, Дреново) на Раечка Река, за Азот, контролирана од кастелите: Стража, Фариш и Градиште Бели Полани, Никодин, до утврдувањето Кале, Стари Град на Бабуна.¹

Во меѓувреме, со теренските истражувања на просторот северозападно од Стоби, евидентиравме² постоење на прастара патна траса, што водела кон тврдината Кале, Стари Град на реката Бабуна, преку планинскиот превој Преслап, Крнино, и директно преку античката населба Неаполис (Грамаѓе, Извор) (Сл. 1).

¹ Лилчиќ (Адамс) В., 2006, 48-68; Lilčić (Adams) V., 2006, 185-203; Лилчиќ Адамс В., 2022, 1-256.

² Проекти на Филозофскиот факултет во Скопје, од изминатите децении, во кои учествувал потпишаните.

Сл. 1 - Карта со истражи на патиот од Стоби до Кале, Стари Град

1. Градско, „Пустоградско“, антички град Стоби

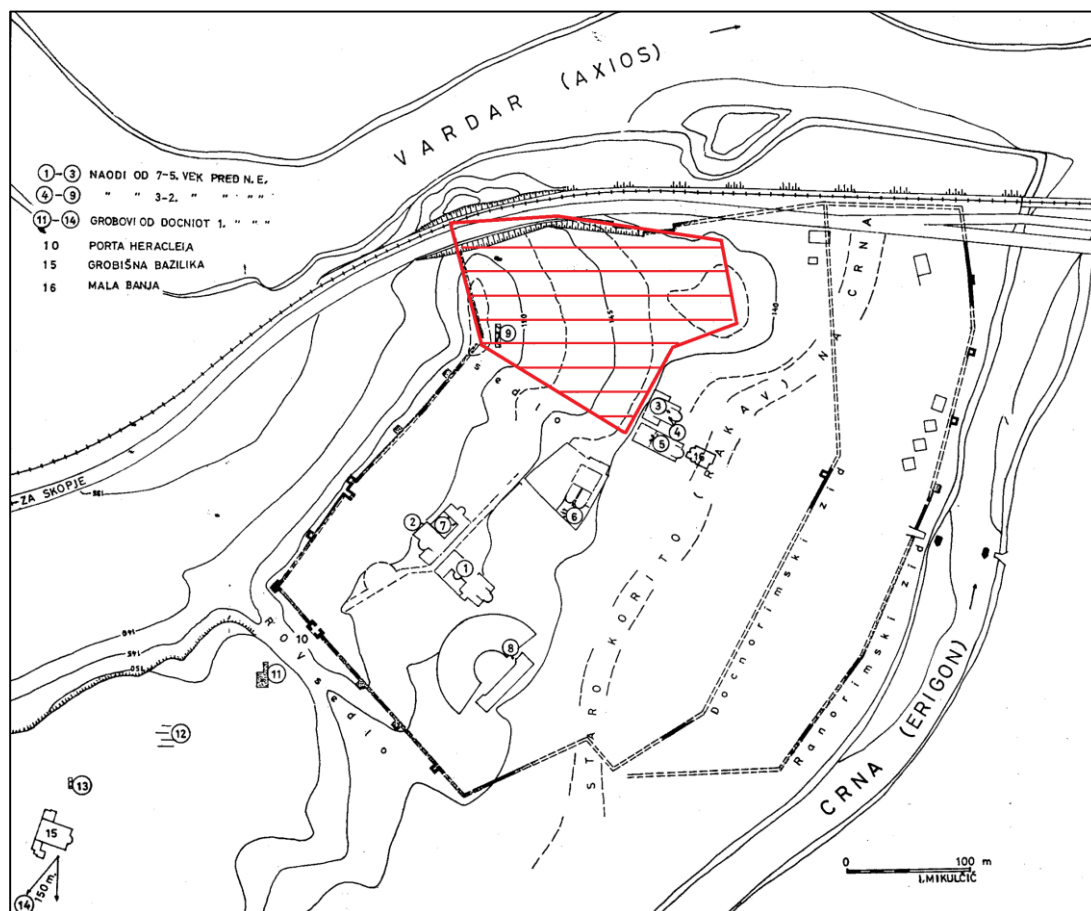
Стартната точка на новооткриениот пат бил градот Стоби, расположен на устието на реката Еригон во Аксиј. На оваа местоположба била оформена населба уште во архајско време, која својот зенит го достигнала во римскиот период.³

Во литературата е изнесено мислење дека во акрополата биле сместени антигонидски воени единици за контрола на крстопатот помеѓу Вардарската магистрала со попречната магистрала што водеа од Пелагонија преку градот Аударист кон градот на Исарот, Штип, и понатаму кон Сердика.⁴ Во меѓувреме, во студијата на Б. Јовановска беа публикувани: 1 монета на пајонскиот крал Авдолеон. Потоа монетите на македонските кралеви: 1 монета на Касандар, 1 монета на Антигон Гоната, 3 монети на Филип V. Потоа 1 автономна монета кована во времето на Филип V и Персеј. Потоа монети на следните градови: 8 монети на Амфипол, 9 монети на Пела, 18 монети на Тесалоника. Потоа 1 монета на римскиот квестор Гај Публиј (148-146), како и една монета на квесторот Лукиј Фулкиниј (148-146). Б. Јовановска во нејзиниот магистерски труд публикувала и монети исковани во Македонија во првите векови под римската власт: 1 монета на преторот Јуниј Силан Манлијан, 1 монета од тој период, искована во Пела, 1 монета на Македонија Четврта (168-148), 1 римски републикански денариј (157-6 г. пр. н.е.), 2 монети на Марко Антониј и Октавијан, 1 монета на Тесалоника (од 37 година пр. н.е.).⁵

³ Микулчиќ И., 1985, 101-117; Микулчиќ И., 1999, 160-171, со цитирана литература; Mikulčić, I., 2002, 426-432.

⁴ Лилчиќ Адамс В., 2022, 310-311, сл. 8 стр. 309.

⁵ Јовановска Б., Скопје 2014, 107-116.

Сл. 2 - Стоби, план на античкиот град со маркирана површина на населбама од раната антика

Сл. 3 - Стоби: Авдолеон (315-284/3), (M-09-608)

Сл. 4 - Стоби: Касандар (316-297), (M-79-34)

Сл. 5 - Стоби: Антонијан Гонација (277/6-239), (M-72-276)

Сл. 6 - Стоби: Филип V (221-179), (M-72-273)

Сл. 7 - Сџоби: Филиј V (221-179), (М-71-529)

Сл. 8 - Сџоби: Филиј V (221-179), (М-72-289)

Сл. 9 - Сџоби: Пела (187-168), (М-70-31)

Сл. 10 - Сџоби: Тесалоника (187-168), (М-80-13)

Сл. 11 - Сџоби: Тесалоника (187-168), (М-09-979)

Сл. 12 - Сџоби: Тесалоника (187-168), (М-75-128)

Сл. 13 - Сџоби: Амфиџолис (187-168), (М-09-1919)

Сл. 14 - Сџоби: Авџиономна Македонија (187-168), (М-09-632)

Сл. 15 - Сџоби: Персеј (179-168), (М-11-3)

Сл. 16 - Сџоби: Лукиј Фулкиниј (148-146), (М-74-185)

Сл. 17 - Јуниј Силян Манлијан (146-145), (М-73-198)

Сл. 18 - Тесалоника (нерешено датирање 148-146?),
(М-78-76)

Сл. 19 - Стоби: Марко Антониј и Октавијан (37 г. пр. н.е.), (М-78-32)

Поаѓајќи од градот Стоби, патот водел извесно време по т.н. *Via Diagonalis*, до просторот на населбата Росоман. Се чини дека некаде на западниот дел од Росоман се одвојувал патот што водел за Крушевица. Во атарот на Росоман се евидентирани две антички населби, и тоа на локалитетите Савова Чешма (на северниот раб на селото) и Ѓуровец (на 500 метри западно од селото).⁶ Внимание привлекува локалитетот Ѓуровец со површина од околу 1 хектар (10.000 м²).⁷ За жал, не е позната прецизната местоположба на овој локалитет.

Изгледа логично дека патот водел по должината на коритото на Крушевичка Река, на растојание од 5,3 км од месностите Бостаниште и Росоманска Лака, Росоман, до селото Крушевица, односно до античката тврдина Градиште, на растојание од 660 м помеѓу селската чешма и акрополата.

⁶ За Савова Чешма види: Винчиќ Ж., 1996, 159; За Ѓуровец, види: Dragojevic Josifovska B., 1976, 110.

⁷ Локалитетот Ѓуровец во литературата е опишан како населба од доцноантичкото време, меѓутоа би можеле да претпоставиме дека постојат и постари културни хоризонти.

2. Крушевица, „Градиште“

Утврдувањето Градиште, Крушевица, со највисоката кота 361 м, се издигало над вливот на Крушевичка Река (што тече во јужното и југоисточното подножје на ридот) и рекичката Водник (тече во северното подножје на ридот).

Античката фортификација на локалитетот Градиште, Крушевица, ја истражувал, документирал и публикувал професор Иван Микулчиќ.⁸ Утврдувањето било оформено на ридот висок околу 40-60 м над вливот на реките. Фортификацијата се состоела од приближно четири дела. На највисокиот јужен дел била оформена мала акропола со приближно триаголна форма. Северно од неа се две подградија и на североисточната падина трето, според Микулчиќ неукрепено подградие. Вкупната површина според Микулчиќ изнесува 3,6 ха.⁹

Според професорот Микулчиќ, на локалитетот биле наоѓани бронзени македонски монети од 3-1 век пр. н.е., остава на тетрадрахми на пајонскиот крал Патрај (3 парчиња се чуваат во Велешкиот музеј); оловни „куршуми“ – полуфабрикати; парчиња бакарна руда (елменит), која тука била топена, и железни згури. Неколку монети од 1 век н.е. го одредуваат крајот на животот во населбата.¹⁰

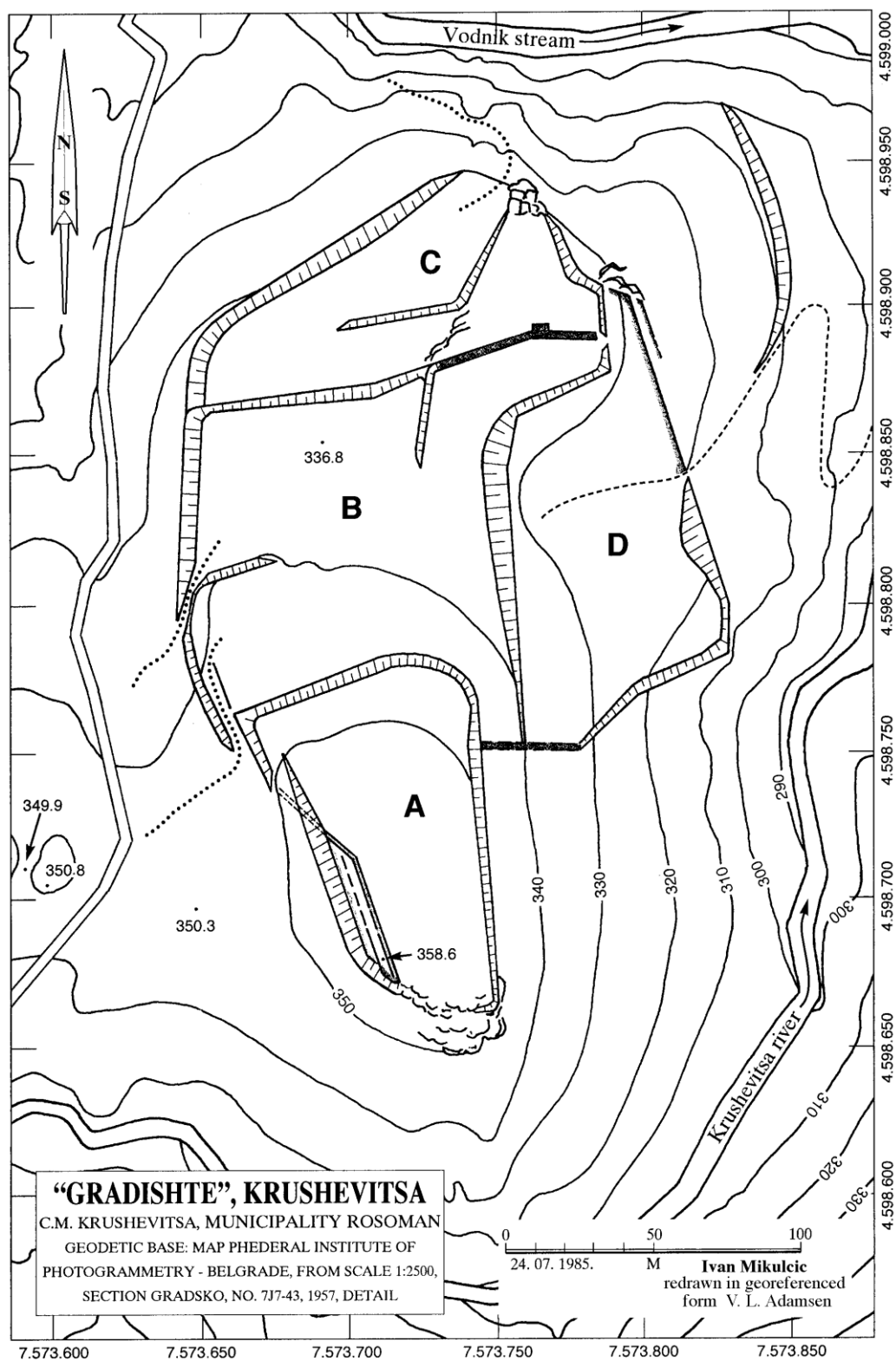

Сл. 20 - Крушевица, Градиште, од југоисток

⁸ Микулчиќ И., 1999, 156-157.

⁹ Микулчиќ И., 1999, 157.

¹⁰ Микулчиќ И., 1999, 157.

Сл. 21 - Крушевица, Градиште, план И. Микулчиќ

Сл. 22 - Крушевци, врв од сџрела со крилица, бр. 1 Сл. 23 - Крушевци, врв од сџрела со крилица, бр. 2

Во археолошката музејска збирка на Филозофскиот факултет во Скопје се депонирани следните монети од овој локалитет:

1. Филип V (221-179), 187/6 - 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Херакле со лавовска кожа, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ, харпа; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 10,55 гр; 25,5x4 мм; Æ; 8,45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 585-590.

ФЗФ Вл. кн. 867, бр. IV-172.

2. Филип V (221-179), 187/6-183/2 год. пр. н. е.

Ав. Слаба контура од глава на Херакле, надесно.

Рв. ΒΑ | Φ, две кози (јарци) легнати, со подигнати глави, надесно.

Монограм Ψ долу десно.

Метрика, метал, оска на реверс: 8,67 x 4,4 гр; 21 мм; Æ; 10.45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 550-555.

ФЗФ Вл. кн. 868, бр. IV-173.

3. Филип V (221-179), 187/6-183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Херакле, надесно.

Рв. BA | Φ, две кози (јарци) легнати, со подигнати глави, надесно.

Свезда и житен клас долу десно.

Метрика, метал, оска на реверс: 8,50 гр; 20,5 мм; Æ; 5.00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 550-555.

ФЗФ Вл. кн. 869, бр. IV-174.

4. Пела (187/6-168/7)

Ав. Контура од глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. (ПЕΛ | ΛΗΣ); крава пасе, надесно, контура.

Метрика, метал, оска на реверс: 9,47 гр; 19,5 x 5,4 мм; Æ; 10,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 663/1.

5. Пела (187/6-168/7)

Ав. Контура од глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. (ΠΕ)Λ | Λ(ΗΣ); крава пасе, надесно, контура.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,09 гр; 19,7 x 4 мм; Æ; 01,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 663/2.

6. Тесалоника (187/6-168/7) (?)

Ав. Контура од глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. (ΘΕΣΣΑΛΟ | ΝΙΚΗΣ); коњ во трчање, надесно.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,22 гр; 20 x 4,6 мм.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 663/3.

7. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно, харпа во полето десно.

Рв. (Β) | Α; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,89 гр; 19 x 3 мм; ΑΕ; 05,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 870, бр. IV-175.

8. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно, харпа во полето десно.

Рв. Β | Α; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,00 гр; 20,5 x 3,3 мм; ΑΕ; 11,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 871, бр. IV-176.

9. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно.

Рв. В |А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,16 гр; 19 x 3 мм; ΑΕ; 06,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 872, бр. IV-177.

10. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно.

Рв. В |А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,23 гр; 21 x 3,1 мм; ΑΕ; 04,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 873, бр. IV-178.

11. Персеј (179-168)

Ав. Контура на глава на херојот Персеј, надесно; харпа во полето лево.

Рв. В |А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,17 гр; 18 x 2,7 мм; ΑΕ; 07,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 874, бр. IV-179.

12. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно; харпа во полето десно.
 Рв. В |А; орел во канците држи молња; контура ΕΡ во полето лево.
 Метрика, метал, оска на реверс: 5,32 гр; 19 x 3,2 мм; ΑΕ; 12,00 ч.
 Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.
 ФЗФ Вл. кн. 875, бр. IV-180.

13. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно.
 Рв. (В |А); орел во канците држи молња; контура ΕΡ во полето десно.
 Метрика, метал, оска на реверс: 5,71 гр; 18 x 4 мм; ΑΕ; 11,30 ч.
 Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.
 ФЗФ Вл. кн. 876, бр. IV-181.

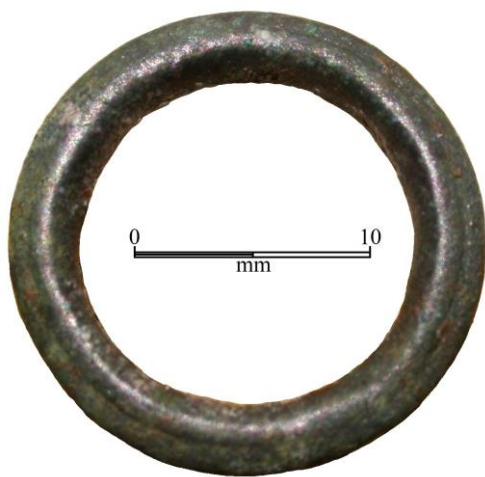
14. Арг во Арголида на Пелопонез (доцен 3 / ран 2 век пр. н.е.)

Ав. Глава на Аполон со лоров венец, налево.
 Рв. А на средина горе; фигура на млад волк, стои, налево.
 Метрика, метал, оска на реверс: 2,20 гр; 16 x 2,6 мм; ΑΕ; 05,40 ч.
 Реф.: Head B. V., 1911, 440; BCD Peloponesos 1128; SNG Copenhagen 67.
 ФЗФ Вл. кн. 242/1.

Во Колекцијата Шелдаров, од истиот локалитет, се забележени следните монети: Муниципиум Стоби (бр. 177); Тесалоника (187-168) (бр. 255); Тесалоника Галиен (253-259) (бр. 331); псевдоавтономен ков, Емисија II: Група Б: Домитијан (?) Тесалоника Домитијан (бр. 334); Александар III (336-323) (бр. 444); Александар III (336-323) (бр. 491); Антигон Гоната (277/6-239) (бр. 515); Филип V (221-179) (бр. 537, датирана околу 211-197 пр. н.е.); Филип V (221-179) (бр. 565, датирана по 183/2 пр. н.е.); римскиот квестор Гај Тамиј Публилиј (148-146) (бр. 704).¹¹

Освен монетите, на локалитетот биле откриени: мала бронзена алка (Сл. 23),¹² врв од бронзен инструмент (Сл. 24) (можеби каламус за пишување), и два бронзени врва од стрели, тип со крилца, од раната антика.

Сл. 23 - Крушевица: мала бронзена алка

Сл. 24 - Крушевица: врв од каламус (?)

Иван Микулчиќ го класифицира утврдувањето во категоријата *мало рударско градиште*, што било опкружено со рудни лежишта во јужните пазуви на Клеја.¹³

¹¹ Шелдаров Н., 2003, броевите: 177, 201, 255, 331, 334, 444, 478, 491, 515, 537, 565, 704.

¹² Димензии: 3,04 гр, 19,9 x 3,1 мм, кружен пресек на алката со дијаметар 3 мм. Слични алки се наоѓаат на голем број локалитети со културни хоризонти од раната антика. Засега не ни е позната нивната намена.

¹³ Микулчиќ И., 1999, 157.

3. Подлес, „Градиште“ над Бабина Цепотина

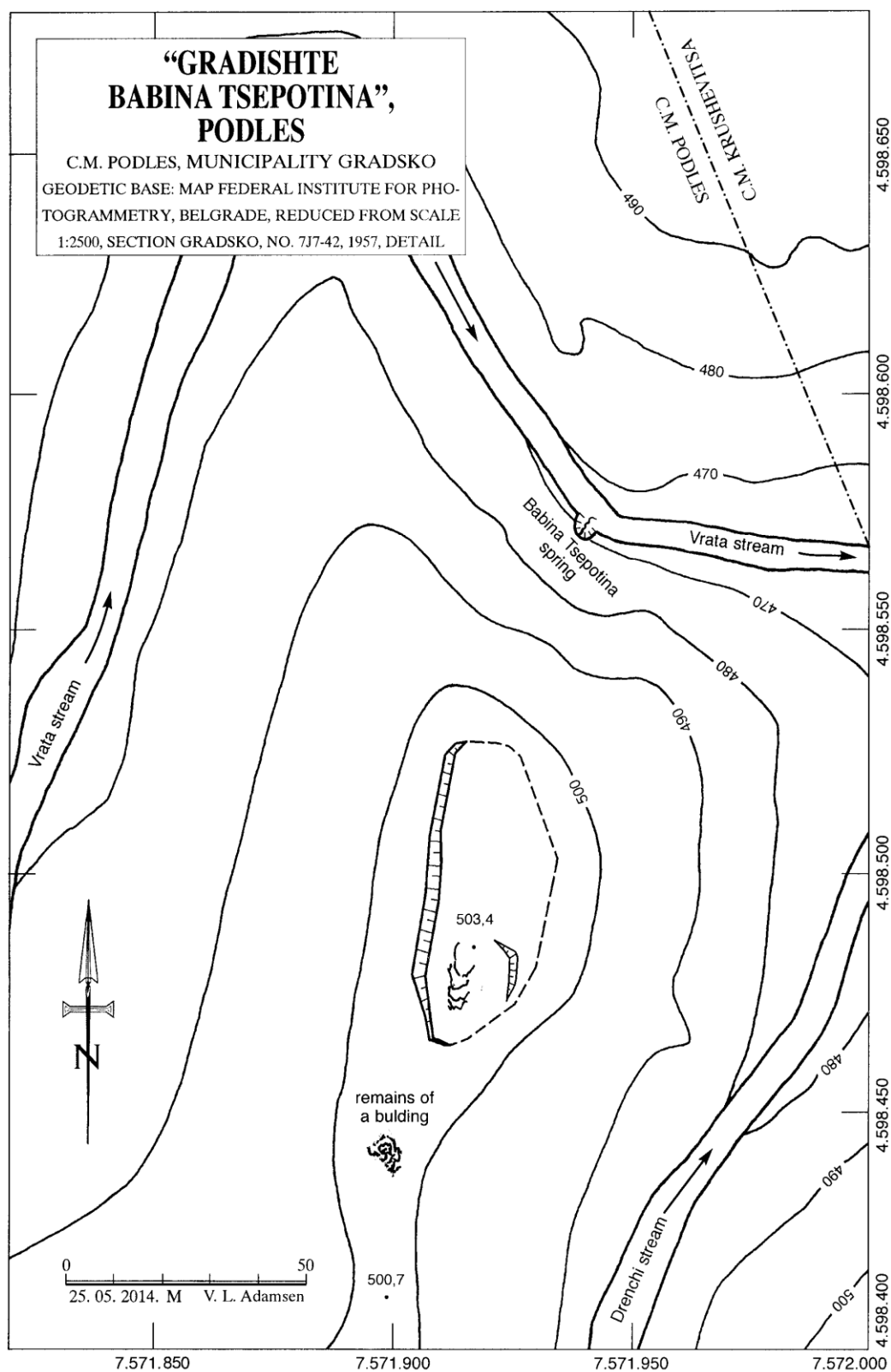
Крушевичка Река и реката Водник течат околу долгиот (околу 4,3 км) ридест предел познат како Стан, што се протега од Крушевица на исток до Подлес на запад. Приближно во првата половина од Стан, на рамниот простор познат и како Турски Лозја, во втората половина од 5 век н.е., на локалитетот Црквиште била изградена една ранохристијанска базилика, чиешто урнатини сè уште се забележуваат на теренот.¹⁴ Претпоставуваме дека патот водел точно по ридот Стан, точно покрај базиликата. Базиликата, несомнено, била изградена поради блискиот извор на студена, бистра планинска вода, Бабина Цепотина, што се наоѓа покрај Крушевичка Река, а во јужното подножје на ридот Градиште. На теренот се распознава широката полукружна апсида на источната страна на објектот. Делови од архитектонска камена пластика од оваа базилика беа евидентирани на 4 локалитети (три двојни прозорски столба – менои, два импости за менои), два менои се наоѓаат во селската чешма во село Крушевица, а два менои во црквата Св. Троица во селото Подлес, и еден убав капител од фигурален тип (двезонен со протоми на орли на аглите под абаковата плоча) во Куршумли Ан во Музејот на Македонија.¹⁵ Веднаш над изворот Бабина Цепотина, на јужната страна, се издига ридот Градиште – Куртишево Кладенче, Подлес (средна кота 503,4 м).

Сл. 25 - Подлес, Градиште Бабина Цепотина, сликано од север

¹⁴ Лилчиќ (Адамс) В., 1989, 78.

¹⁵ Лилчиќ (Адамс) В., 2002, 890-895, 897.

Сл. 26 - Подлес, Градиштите Бабина Цейотина, план

Растојанието од утврдувањето Градиште, Крушевица до базиликата на Манастириште и Градиште над Бабина Цепотина, Подлес изнесува 1,86 км.

На тесниот издолжен рид што се издига јужно, наспроти Манастириште, а над коритото на потокот Врата, се наоѓаат остатоците на мало утврдено плато со неправилна издолжена заоблена форма. Големината на фортификацијата изнесува 65x27 м. На околу 30 м јужно и југозападно на планинското седло се забележуваат остатоци од една градба. Во јужниот дел на фортифицираниот периметар од утврдувањето се гледа мало плато со источна тераса. Работ на западниот одбранбен ѕид е одлично видлив. На источната страна се забележува благ раб. Илегалните трагачи ископале и расфрлале делови од антички покривни тегули, лаконски тип, и имбрекси со полукружен профил.

Според овие наоди може да се заклучи дека објектите во утврдувањето имале покривни конструкции. Локалитетот не е подетално истражуван. Претпоставуваме дека утврдувањето Градиште Бабина Цепотина, Подлес, претставувало логистичка точка за крајпатната базилика од типот ксенодохион, а со тоа и за поддршка на патниците.

Сл. 27- Подлес, Градиште Бабина Цепотина, делови од покривни имбрекси

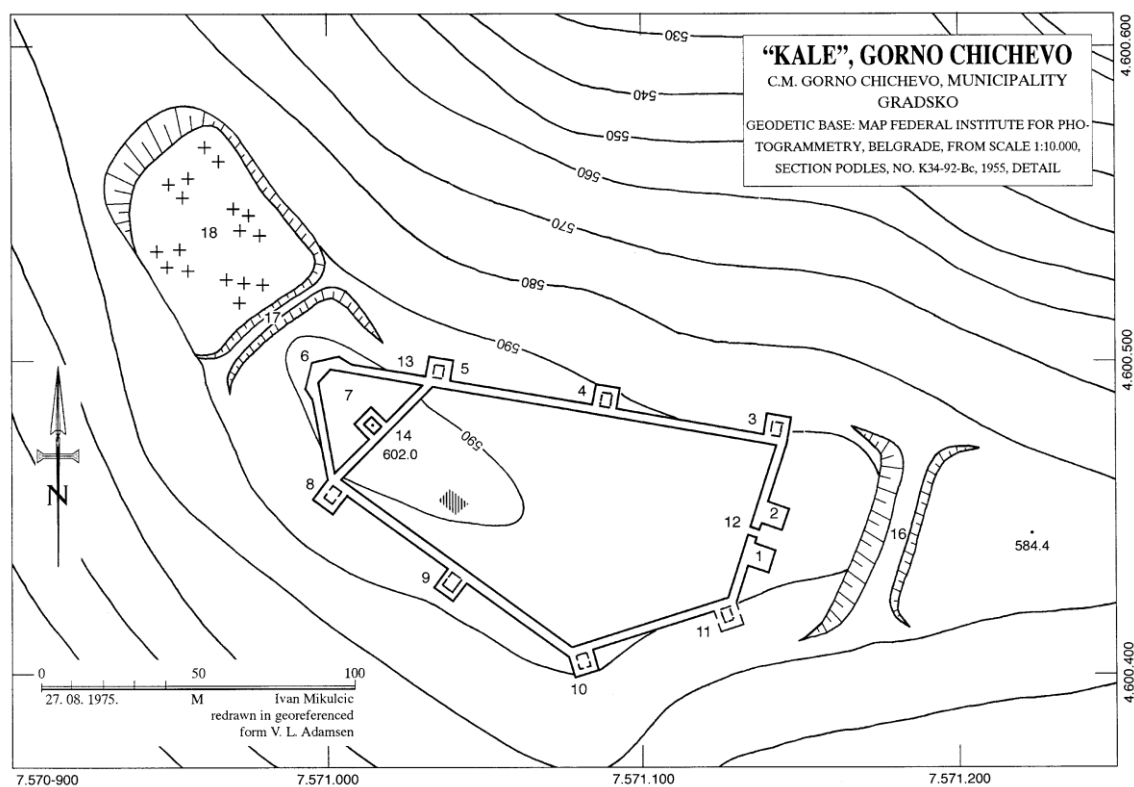

Сл. 28 - Подлес, Манастириште, фигурален капители со орли

4. Горно Чичево, „Кале“

Некаде на средината од долината на реката Водник, северно од неа, над вливот на Капешка Река со Димовица, на доминантен рид (кота 604 м) се наоѓа доцноантичкиот кастел Кале, село Горно Чичево, со културен хоризонт од 4-6 век н.е. Остатоките од овој кастел ги истражувал и публикувал И. Микулчиќ.¹⁶ Според него, се работи за фортификација со приближно триаголна форма, со контури на правоаголни кули, голема 154 x 82 м, со одбранбен сид во техниката на малтерниот опус доцноримски емплектон.

Нашата теза е дека неговата функција била во контекстот на патот од Стоби на Вардар до Кале Стари Град на Бабуна во доцната антика и рановизантискиот 6 век н.е.

Сл. 29 - Горно Чичево, Кале, план И. Микулчиќ

¹⁶ Микулчиќ И., 1983, 200-201, карта сл. 2, план на кастелот; Mikulčić, I., 2002, 425-426.

5. Кррино, „Градиште Преслап Србаница“

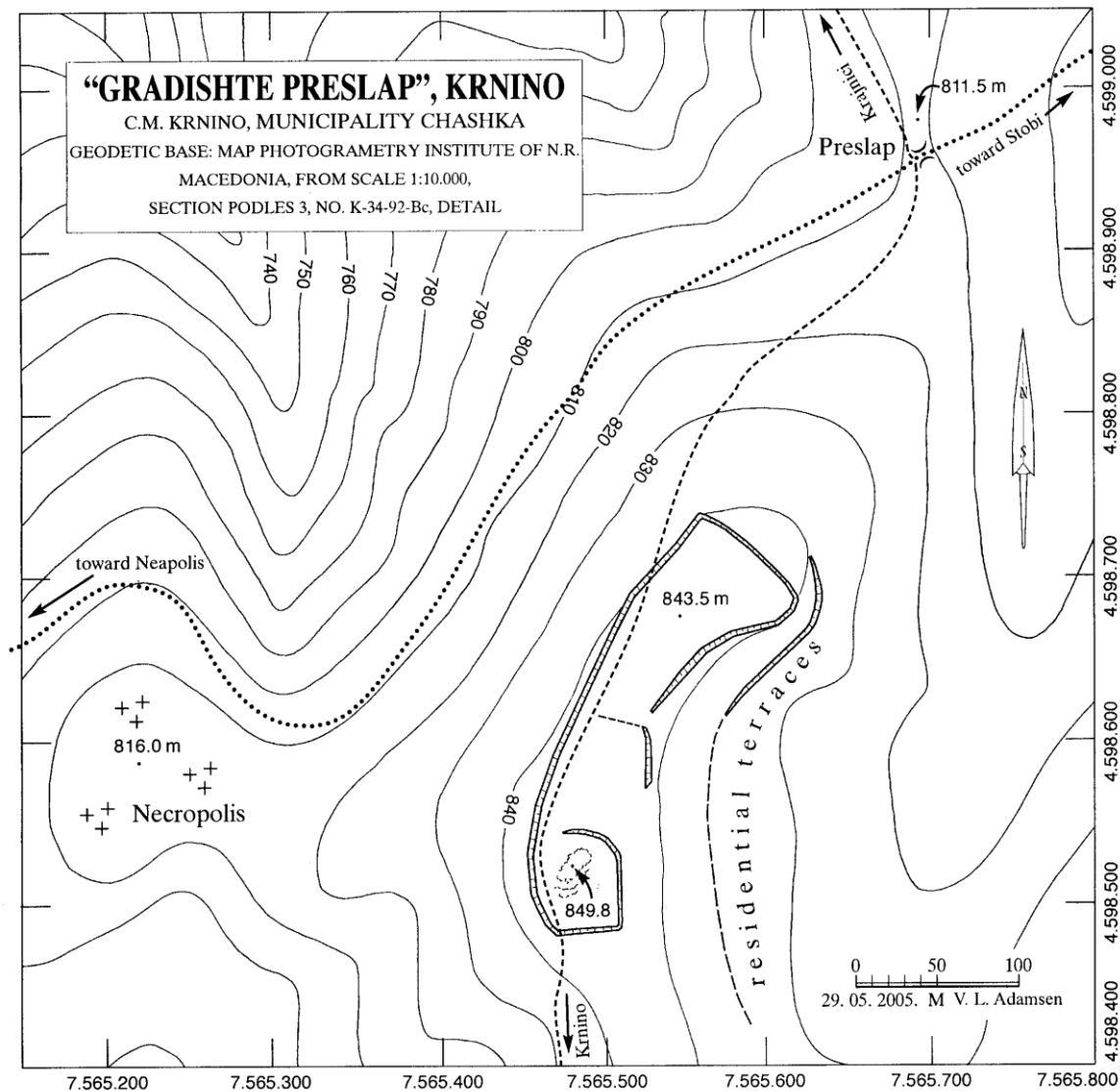
Тешко е да се верува дека, од Крушевица, патот во антиката водел низ длабоко всеченото тесно корито на реката Водник, во северното подножје на Стан, кон Подлес. Растојанието од локалитетите Градиште Бабина Цепотина и Манастириште до селото Подлес изнесува 3 км. Од селото патот продолжувал низ коритото на потокот Србаница, за околу 3,18 км, до чешмата Србаница, која пак се наоѓа на 420 м североисточно од планинскиот премин Преслап Србаница, во атарот на селото Кррино.

Сл. 30 - Кррино, Градиште Преслап Србаница, од југоисток

На издолжениот рид југозападно до планинскиот превој, се наоѓаат остатоци од античка утврдена населба, со прелиминарно измерена големина од 267x50/57/80 метри. Формата на главниот дел на населбата е издолжена и благо извиткана според конфигурацијата на теренот. На незначително повисокиот јужен дел (кота 849,8 м) се гледаат остатоци од стари градби. Особено е карактеристичен западниот раб на утврдувањето. Тоа е не многу висок, масивен насип во кој се гледаат камења. Се работи за сувосид. Се чини дека биле оформени повеќе станбени тераси на источната блага падина.

На благото возвишение Вршник, на околу 200 метри западно од Градиште Преслап, на нешто пониската кота 816,0 м, се наоѓаат остатоци од некрополата во која се погребувале жителите на утврдената населба.

Сл. 31 - Крнино, Градиште Преслап Србаница, план

Во археолошката музејска збирка на Филозофскиот факултет во Скопје се депонирани следните монети од локалитетот Градиште Преслап Србаница:

1. Филип II (359-336)

Ав. Глава на Аполон со тенија, надесно.

Рв. ФΙΛΙΠΠΟΥ; коњаник јава, надесно; врв од копје (сариса) меѓу нозете на коњот.

Метрика, метал: 6,34 гр; 17 x 4,8 мм; АЕ, 12.00 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, бр. 393.

ФЗФ Вл. кн. 839 / IV-144.

2. Филип II (359-336)

Ав. Глава на Аполон со тенија, надесно.

Рв. ФΙΛΙΠΠΟΥ; коњаник јава, надесно; лак меѓу нозете на коњот; А во полето лево зад коњот.

Метрика, метал: 6,38 гр; 16,2 x 5 мм; АЕ, 02.30 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, бр. 408.

ФЗФ Вл. кн. 840 / IV-145.

3. Филип II (359-336)

Ав. Глава на Аполон со тенија, налево.

Рв. ФΙΛΙΠΠΟΥ; коњаник јава, налево; лак меѓу нозете на коњот; А во полето лево. Долу глава од лав.

Метрика, метал: 5,56 гр; 18,5 x 4,1 мм; АЕ, 01.15 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, бр. 410.

ФЗФ Вл. кн. 842 / IV-147.

4. Филип II (359-336)

Ав. Глава на Аполон со тенија, надесно.

Рв. ФИЛППОУ; коњаник јава, налево; лак меѓу нозете на коњот; А во полето долу десно меѓу нозете на коњот.

Метрика, метал: 6,33 гр; 18 x 4,9 мм; АЕ, 05.15 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, бр. 410.

ФЗФ Вл. кн. 841 / IV-146.

5. Филип II (359-336)?

Ав. Нејасна контура на глава, надесно.

Рв. Коњ во трк, надесно.

Метрика, метал: 3,07 гр; 14 x 3,8 мм; АЕ, 01.00 ч.

ФЗФ Вл. кн. 843 / IV-148.

6. Филип II (359-336)?

Ав. Контура на глава, надесно.

Рв. Коњ во трк, надесно.

Метрика, метал: 4,88 гр; 18 x 3,9 мм; АЕ, 05.00 ч.

ФЗФ Вл. кн. 844 / IV-149.

7. Касандар (316-279)

Ав. Глава на Аполон со ловоров венец, надесно.

Рв. (ΚΑΣΣ)ΝΔΡ(ΟΥ | Β)ΑΣΙΛΕΩΣ; лебес на трипод/триножник; лево. Α.

Метрика, метал, оска на реверсот: 5,86 гр; 19,4 x 4 мм; ΑΕ; 11,00 ч.

Реф.: Шелдаров Н., 2003, 104-105, бр. 506-509.

ФЗФ Вл. кн. 255/1.

8. Антигон Гоната (277/6-239)

Ав. Контура на глава на Атина со шлем, надесно.

Рв. (Β | Α); излижана контура на фигура на Пан, надесно, крева трофеј.

Метрика, метал, оска на реверсот: 4,08 гр; 18,1 x 2,7 мм; ΑΕ; 12,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 515-520.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 2.

9. Филип V (221-179)?

Ав. Глава на Зевс, надесно.

Рв. Контура на коњаник отпоздравува, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 9,65 гр; 22 x 5 мм; ΑΕ; 12,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, бр. 562-564.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 3.

10. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Хелиос со зрачна круна, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ, молња; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 8,18 гр; 25 x 3,3 мм; Æ; 11,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 578-584.

ФЗФ Вл. кн. 845 / IV-150.

11. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Херакле со лавовска кожа, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ, харпа; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 11,15 гр; 22 x 5,2 мм; Æ; 7,10 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 585-590.

ФЗФ Вл. кн. 846 / IV-151.

12. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Херакле со лавовска кожа, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ, харпа; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 9,74 гр; 22 x 4,1 мм; Æ; 9,45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 585-590.

ФЗФ Вл. кн. 847 / IV-152.

13. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Контура од глава на Херакле со лавовска кожа, надесно.

Рв. (ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ), контура на харпа; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,47 гр; 19,5/20 x 4,3 мм; Æ; 7,30 ч.

Реф. Шелдаров, Н. 2003, броеви: 585-590.

ФЗФ Вл. кн. 848 / IV-153.

14. Автономна Македонија (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Аполон со лаворов венец, надесно.

Рв. (ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ) излижана легенда; лебес на трипод.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,56 гр; 19 x 4,2 мм; Æ; 07,45 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 666-672.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 9.

15. Автономна Македонија (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Аполон со лаворов венец, надесно.

Рв. (ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ); лебес на трипод.

Метрика, метал, оска на реверсот: 5,64 гр; 21 x 3,8 мм; Æ; 11,10 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 666-672.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 10.

16. Автономна Македонија (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Аполон со ловоров венец, надесно.

Рв. МАКЕ|(ΔΟΝΩ)N; лебес на трипод.

Метрика, метал, оска на реверсот: 9,34 гр; 20,1 x 5,1 мм; Æ; 06,10 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 666-672.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 11.

17. Автономна Македонија (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Посејдон со тенија, надесно.

Рв. (ΜΑΚ)Ε|(ΔΟΝΩ)N; суровица надесно, во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверсот: 8,56 гр; 24 x 3,8 мм; Æ; 01,40 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 666-672.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 12.

18. Автономна Македонија (187/6 - 168/7)?

Ав. Глава на Посејдон со тенија, надесно.

Рв. (Μ)ΑΚΕ|(ΔΟΝΩ)N; суровица надесно, во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверсот: 10,07 гр; 24,1 x 4,6 мм; Æ; 03,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 666-672.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 12.

19. Пела (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Аполон, надесно.

Рв. ПЕΛ | ΛΗΣ; лебес на трипод.

Метрика, метал: 3,02 гр; 15,6 x 3,3 мм; Æ; 05,10 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, 148-154.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 17.

20. Пела (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. ПЕΛ | ΛΗΣ; крава пасе, надесно; афластон (или аплустер, крма на антички воен брод) во полето долу десно.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,46 гр; 18,8 x 3,8 мм; Æ; 01,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 14.

21. Пела (187/6 - 168/7)

Ав. Контура на глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. ПЕΛ | (ΛΗΣ); оштетена контура на крава што пасе, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,06 гр; 16,8 x 4 мм; Æ; 11,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 15.

22. Пела (187/6 - 168/7)

Ав. Слаба контура на глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. (ПЕΛ) | ΛΗΣ; излижана контура на крава што пасе, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,73 гр; 18,3 x 4 мм; Æ.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 16.

23. Тесалоника (148-146)

Ав. Глава на Рома со шлем, надесно.

Рв. ΘΕΣΣΑΛΟ|ΝΙΚΕΩΝ во дабов венец; Κ во полето долу.

Метрика, метал: 8,78 гр; 19,7 x 4,2 мм; Æ; 06,47.

Референца: Шелдаров Н., 2003, 296.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 27.

24. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Дионис со бршленов венец, надесно.

Рв. (ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ); Пегаз надесно.

Метрика, метал: 7,28 гр; 19,6x4,3 мм; Æ; 10,30.

Референца: Шелдаров Н., 2003, 239.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 18.

25. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Зевс со лоровов венец, надесно

Рв. (ΘΕΣ)Σ(Α)ΛΟ | (ΝΙΚΗ)Σ; два конфронтирани јарци, исправени на задните нозе во судир со челата.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,45 гр; 18,8 x 2,30 мм; Æ; 11,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви 266, 267.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 19.

26. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. (Θ)ΕΣ(ΣΑΛ)Ο | (ΝΙ)ΚΗΣ; коњ во трчање, надесно.

Метрика, метал, оска на реверсот: 4,26 гр; 18 x 3,3 мм; 12.00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 20.

27. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Артемида Таурополос.

Рв. (ΘΕΣ)ΣΑ(ΛΟ | ΝΙΚΕ)ΟΝ; лак и футрола за стрели (тоболоц).

Метрика, метал, оска на реверсот: 3,70 гр; 17,6 x 3,4 мм; Æ; 06,15 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, 271-274.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 21.

28. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Дионис со бршленов венец, надесно.

Рв. ΘΕΣΣΑΛΟ(ΝΙ)ΚΗ(Σ); јарец стои, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,64 гр; 19,7 x 4,6 мм; Æ; 11,40 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 240-255.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 22.

29. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Дионис со бршленов венец, надесно.

Рв. Јарец стои, надесно; ΘΕ(ΣΣΑΛ)Ο | Ν(ΙΚΗΣ), вертикално, лево и десно од јарецот.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,53 гр; 19,1 x 3 мм; Æ; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 256.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 23.

30. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Слаба контура на глава на Дионис, надесно.

Рв. (ΘΕ)ΣΣ(ΑΛΟΝΙΚΗΣ); јарец стои, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,89 гр; 19,7 x 4,5 мм; Æ; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 249.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 24.

31. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Дионис, надесно.

Рв. (ΘΕΣΣΑΛΟ)ΝΙΚΗΣ; јарец стои, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,10 гр; 18,4 x 4,3 мм; Æ; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр 249.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 25.

32. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Нејасна контура на глава (Дионис), надесно.

Рв. (Θ)ΕΣΣΑΛΟ(ΝΙΚΗΣ); јарец стои, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,84 гр; 18,7 x 4,2 мм; Æ; 06,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр 249.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 26.

33. Амфипол (187/6 - 168/7)

Ав. Нејасна излижана контура на глава (Аполон), надесно.

Рв. (ΑΜΦΙΠΟ)ΛΙΤΩΝ; житен клас; лево.

Метрика, метал, оска на реверсот; 3,71 гр; 15,5 x 4 мм; Æ; 04,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 41-44.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 31.

34. Амфипол (187/6 - 168/7)?

Ав. Нејасна излижана контура на глава (Посејдон?), надесно.

Рв. Нејасна легенда; контура на суровица.

Метрика, метал, оска на реверсот; 7,32 гр; 21,7 x 4 мм; Æ; 06,00 ч.

Референца, начелно: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 13-26.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 29.

35. Амфипол (187/6-168/7)

Ав. Глава на Херакле, голобрад, надесно.

Рв. Нејасна фигура, лав (?), надесно.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,54 гр; 21,5 x 4,2 мм; Æ; 01,45 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, броеви 10, 11.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 30.

36. Амфипол (187/6-168/7)

Ав. Слаба контура на глава на Артемида Тауโรปолос, надесно.

Рв. Фигури на два јарци во судир, исправени на задните нозе.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,26 гр; 20,6 x 3,8 мм; Æ; 12.00 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, броеви 7, 8.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 28.

37. Персеј (179-168)

Ав. Слаба контура на глава на херојот Персеј, надесно.

Рв. (B|A); орел во канците држи молња; EP во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,60 гр; 18,7 x 3,5 мм; AE; 10,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 8.

38. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно.

Рв. (B|A); орел во канците држи молња.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,88 гр; 17,8 x 3 мм; AE; 10,25 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 4.

39. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. (B|A); орел во канците држи молња; EP во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,14 гр; 19,6 x 3,6 мм; AE; 02,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 5.

40. Филип V (221-179) или Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. (B|A); долен дел од слаба контура на орел што во канците држи плуг.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,10 гр; 19,6 x 4,7 мм; Æ; 11,00 ч.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 6.

41. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. (B|A); орел во канците држи молња; EP во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,89 гр; 17,8 x 3,8 мм; Æ; 03,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 7.

42. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. B|A; орел во канците држи молња; EP во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,02 гр; 18,5 x 3,2 мм; Æ; 02,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 849 / IV-154.

43. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ЕР во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,28 гр; 17 x 4,6 мм; Æ; 12,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 850 / IV-155.

44. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ЕР во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,90 гр; 19 x 3,3 мм; Æ; 07,10 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 851 / IV-156.

45. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ЕР во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,75 гр; 19,5 x 3,6 мм; Æ; 08,50 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 852 / IV-157.

46. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ЕР во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,66 гр; 18 x 2,5 мм; АЕ; 10,45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 853 / IV-158.

47. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; дел од ЕР во полето лево, долу.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,21 гр; 17,5 x 3,8 мм; АЕ; 08,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 854 / IV-159.

48. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|(А); орел во канците држи молња; ЕР во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,90 гр; 18 x 4,0 мм; АЕ; 01,45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 855 / IV-160.

49. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,61 гр; 19 x 3,1 мм; ΑΕ; 02,50 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 856 / IV-161.

50. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. (В|А); орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,12 гр; 17 x 3,6 мм; ΑΕ; 07,15 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 857 / IV-162.

51. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. (В|А); орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,97 гр; 19,5 x 2,8 мм; ΑΕ; 00,40 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 858 / IV-163.

52. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно.

Рв. (B)|A; орел во канците држи молња; П | Е лево и десно од орелот.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,90 гр; 18 x 3,6 мм; Æ; 01,45 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, бр. 625.

ФЗФ Вл. кн. 859 / IV-164.

53. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето лево.

Рв. (B)|A; орел во канците држи молња.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,96 гр; 19 x 3,1 мм; Æ; 03,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, бр. 625.

ФЗФ Вл. кн. 860 / IV-165.

54. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. (B)|A; орел во канците држи молња; EP во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,63 гр; 21 x 3,5 мм; Æ; 06,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 861 / IV-166.

55. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 8,30 гр; 20 x 4,1 мм; ΑΕ; 06,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 862 / IV-167.

56. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; контура на харпа во полето лево.

Рв. В|А; орел во канците држи молња.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,81 гр; 19,5 x 2,6 мм; ΑΕ; 03,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 863 / IV-168.

57. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето лево.

Рв. В|А; орел во канците држи молња.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,26 гр; 21 x 3,2 мм; ΑΕ; 07,10 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 864 / IV-169.

58. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,95 гр; 18,5 x 3,6 мм; ΑΕ; 10,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 865 / IV-170.

59. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј со шлем, надесно; харпа во полето десно.

Рв. В|А; орел во канците држи молња; ; ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 5,93 гр; 22,5 x 3,5 мм; ΑΕ; 07,10 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 866 / IV-171.

60. Гај Тамиј Публилиј, квестор (148-146)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно

Рв. ΓΑΙΟΥ | ΤΑΜΙΟΥ; говедо пасе, надесно.

Метрика, метал, оска на реверсот: 9,89 гр; 19 x 5,3 мм; ΑΕ; 10,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 699.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 32.

61. Гај Тамиј Публилиј, квестор (148-146)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. (ΓΑΙΟΥ | ΤΑ)ΜΙΟΥ; говедо пасе, надесно.

Метрика, метал, оска на реверсот: 8,55 гр; 20,2 x 4 мм; Æ; 11,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 699.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 33.

62. Марко Антониј и Октавијан

Ав. Α(ΓΩΝΘΕΣΙΑ); Глава на Агонотесија, надесно.

Рв. ΑΝΤ|ΚΑΙ во два реда во лоровов венец.

Метрика, метал, оска на реверсот: 7,69 гр; 23,3 x 3,3 мм; Æ; 00,30 ч.

Референца: Јовановска Б., 2014, 115, бр. 48, 49.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 34.

63. Римска републиканска монета, Ас (околу 187-155)

Ав. Контура на двоглавиот бог Јанус.

Рв. Протом на кораб, надесно; ROM(A) под коработ.

Метрика, метал, оска на реверсот: 22,71 гр; 33,6 x 3,7 мм; Æ; 03,45 ч.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 35.

64. Римска републиканска монета, Ас (околу 222-205)

Ав. Контура на двоглавиот бог Јанус.

Рв. Протом на кораб, надесно; I горе.

Метрика, метал, оска на реверсот: 23,38 гр; 31 x 5,2 мм; Æ; 10,40 ч.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 36.

65. Римска републиканска монета, Ас

Ав. Нејасно.

Рв. Слаба контура на протом на кораб.

Метрика, метал, оска на реверсот: 29,16 гр; 34,1 x 5 мм; Æ.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 37.

66. Римска републиканска монета, Ас (околу 187-155)

Ав. Контура на глава, надесно.

Рв. Протом на кораб, надесно; (R)OMA под коработ.

Метрика, метал, оска на реверсот: 14,21 гр; 27 x 4 мм; Æ.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 38.

67. Трајан (98-117), дупондиј

Ав. Глава на Трајан, надесно.

Рв. Слаба контура на стоечка фигура.

Метрика, метал, оска на реверсот: 9,11 гр; 26,7 x 2,8 мм; Æ.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 46.

68. Македонски коинон, Берија – Тесалоника, Гордијан III (238-244)

Ав. (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ) нечитливо. Глава на Александар III со дијадема, надесно.

Рв. (ΚΟΙΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ); контура на коњаник што јава, надесно.

Метрика, метал: 9,50 гр; 25,1 x 4 мм; Æ; 10,30 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, 743, 749.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 47.

69. Аврелијан (270-275), антонинијан

Ав. (IMP.) AVR(ELIAN)VS AVG. Глава на Аврелијан, надесно.

Рв. IOVI CONSER; Јупитер стои десно, му подава глобус на Аврелијан, кој е лево.

Метрика, метал: 2,94 гр; 22,7 x 2 мм; Æ со посребрување; 12,30 ч.

Референца: R.I.C. 129.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 48.

70. Аврелијан (270-275), антонинијан

Ав. IMP. AVRELIANVS (AVG). Глава на Аврелијан со зрачеста круна, надесно.

Рв. FORTVNA REDUX; Фортуна седи на тркало, налево; во десната испружена рака кормило, во левата корнукопија – рог на изобилие; Р во полето долу.

Метрика, метал: 3,25 гр; 22 x 1,8 мм; Æ со посребрување; 06,00 ч.

Референца: R.I.C. 128.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 49.

71. Крисп (317-326), антонинијан

Ав. FL. IVL. CRISPVS NOB. C. Глава на Крисп со лоровов венец, надесно.

Рв. VICTORIAE LAETAE PRINC. PERP.; Две Виктории полагаат штит на олтар.

Метрика, метал: 3,20 гр; 20,7 x 2,1 мм; Æ со посребрување; 12,00 ч.

Референца: R.I.C. 93.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 51.

72. Константин I (309-337), мал фолис

Ав. (CONSTANTINVS AVG). Глава на императорот, надесно.

Рв. D.N. CONSTANTINI MAX. AVG. / VOT. XX, во внатрешен венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,95 гр; 19,7 x 2,4 мм; Æ2; 06,00 ч.

Референца: Kankelfitz R., 1974, 458, no 10; RIC 148.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 52.

73. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. (VRBS ROMA). Слаба нејасна контура.

Рв. Фигура на волчица која ги дои Ромул и Рем. Три точки во полето горе.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,68 гр; 17,6 x 1,4 мм; Æ 3/4.

Референца: Sear по 379; RIC 187.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 53.

74. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. CONSTANTINOPOLIS. Биста на Константинопол со шлем и оклоп, налево.

Рв. Фигура на Викторија со штит и скиптар, десната нога на кораб, налево.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,45 гр; 16,5 x 1,3 мм; Æ 3/4; 01,40 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3790; RIC 548.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 54.

75. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. DV. CONSTANTINVS PT. AVGG. Глава со вел, надесно.

Рв. Константин во квадрига, галопира, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,45 гр; 16,5 x 1,3 мм; Æ 3/4; 05,35 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3789.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 55.

76. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. DV. CONSTANTINVS PT. AVGG. Глава со вел, надесно.

Рв. Константин во квадрига, галопира, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,00 гр; 16 x 1,9 мм; Æ 3/4; 05,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3789.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 56.

77. Констанс (337-350)

Ав. CONSTANS PF AVG. Биста со дијадема, надесно.

Рв. VICTORIAE DD. AVGG Q. NN. Две Виктории стојат една наспроти друга, со венци во кренатите раце.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,88 гр; 15,5 x 1,8 мм; Æ 4; 10,30 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3871.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 57.

78. Константиј II (337-361)

Ав. CON(STAN)TIVS NOB CAES. Биста со дијадема, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина еден стандард (амблем на римската војска). S.M. TS. долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,17 гр; 15,7 x 1,3 мм; Æ 4; 00,30 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3887; R.I.C. 201.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 59.

79. Константиј II (337-361)

Ав. CONSTANTIVS NOB C. Биста со дијадема, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина еден стандард (амблем на римската војска). TS. долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,36 гр; 18 x 1,2 мм; Æ 4; 05,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3887; R.I.C. 201.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 60.

80. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTAN|TIVS PF. AVG. Биста со дијадема, надесно.

Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник. N во полето лево. (SM) T(S). долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,13 гр; 16,8 x 2,1 мм; Æ 3; 05,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3910.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 61.

81. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTAN|TIVS PF. AVG. Биста со дијадема, надесно. Δ во полето лево долу зад вратот на императорот.

Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,87 гр; 22,2 x 2 мм; Æ 3; 12,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3910.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 62.

82. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTAN|TIVS PF. AVG. Биста со дијадема, надесно.
Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник.
Метрика, метал, оска на реверс: 2,00 гр; 17 x 1,7 мм; Æ 3; 04,30 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3910.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 63.

83. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTAN|TIVS PF. AVG. Биста со дијадема, надесно.
Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник. SM K. долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 1,69 гр; 17,2 x 1,4 мм; Æ 3; 05,25 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3910.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 65.

84. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTAN|TIVS PF. AVG. Биста со дијадема, надесно.
Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник. SM TS долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 2,18 гр; 17,2 x 1,4 мм; Æ 3; 05,45 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3910.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 66.

85. Гратијан (367-383)

Ав. DN. GRATIANVS AVGG AVG. Биста со дијадема, надесно.
Рв. SECVRITAS REI PVBLICAE. Викторија налево, крева венец со десната рака. ΔSIS долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 2,25 гр; 18,2 x 1,3 мм; Æ 3; 12,00 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 4043; R.I.C. 21 b.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 71.

86. Теодосиј I (379-395)

Ав. DN. THEODOSIVS PF. AVG. Биста, надесно.
Рв. Нечитливо.
Метрика, метал, оска на реверс: 1,44 гр; 17,3 x 1,5 мм; Æ 3.
Референца: Sear D., 1981, броеви 4085 или 4086.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 73.

87. Аркадиј (383-408)

Ав. DN. ARCADIVS PF. AVG. Биста, надесно.
Рв. VOT V, во венец. Во исечокот контури на SMT.
Метрика, метал, оска на реверс: 1,04 гр; 14,5 x 1 мм; Æ 4; 06.00 ч.
ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 74.

88. Јустинијан I (527-565)

Ав. Биста на императорот надесно.

Рв. AIS(P); во исечокот контури на TES.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,21 гр; 23,8 x 2,5 мм; Æ 16 нумии; 05.00 ч.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 75.

89. Турска сребрена монета

Ав. Напис на турски јазик.

Рв. Напис на турски јазик.

Метрика, метал, оска на реверс: 0,68 гр; 12,5 x 0,9 мм; Arg.

ФЗФ Вл. кн. 255, бр. 76.

Каталог на монети, површински наоди од локалитетот Вршник (некропола)

1. Тесалоника (187/6 - 168/7)

Ав. Глава на Атина Партенос со шлем, надесно.

Рв. (ΘΕ)ΣΣΑ(ΛΟ | ΝΙΚΗΣ; коњ во трчање, надесно; 8-крака звезда во полето над коњот.

Метрика, метал, оска на реверсот: 7,21 гр; 18,7 x 4,4 мм; 12.00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 1.

2. Константин II (317-337)

Ав. CONSTANTINVS IVN NOB C. Биста со лоровов венец, надесно.

Рв. ROMAE AETERNAE. Рома седи на тркало, во рацете држи штит во кој е X|V. V и R, лево и десно. РТ долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,93 гр; 19,5 x 1,6 мм; Æ 2; 04,45 ч.
ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 2.

3. Константин II (337-340)

Ав. CONSTANTINVS IVN NOB C. Биста со дијадема, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина два стандарди - сигна (воени амблеми). SMTSB долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,71 гр; 17,3 x 1,7 мм; Æ 3; 05,30 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3851; R.I.C. 328.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 3.

4. Константин II (337-340)

Ав. CONSTANTINVS IVN NOB C. Биста на императорот, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина два стандарди - сигна (воени амблеми). (SM)SIS долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,08 гр; 18,3 x 1,5 мм; Æ 3; 05,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3851; R.I.C. 328.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 4.

5. Константиј II (337-361), втор период на ковање (354-361)

Ав. DN. CONSTANTIVS PF. AVG. Биста на императорот, надесно.
Рв. FEL TEMP | REPARATIO. Војник, налево, со копје прободува паднат коњаник; SMTSG долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 1,83 гр; 16,3 x 1,4 мм; Æ 3; 10,30 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3910.
ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 5.

6. Константиј II (337-346), предреформско ковање

Ав. CONSTANTIVS PF. AVG. Биста на императорот, надесно.
Рв. VICTORIAE DD AVGG Q NN. Две Виктории со венци во кренатите раце фланкираат палмина гранка; SMTSD долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 1,44 гр; 17,3 x 1,2 мм; Æ 3; 05,00 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3899; Kankelfitz B. R., 1974, 482, по 22.
ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 6.

7. Константиј II (324-337)

Ав. FL IVL CONSTANTIVS NOB C. Биста на императорот, надесно.
Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина два стандарди - сигна (воени амблеми). SMKE долу во исечокот.
Метрика, метал, оска на реверс: 2,09 гр; 17,1 x 1,5 мм; Æ 3/4; 05,10 ч.
Референца: Sear D., 1981, по 3886; R.I.C. 85.
ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 7.

8. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. CONSTANTINOPOLIS. Биста на Константинопол со шлем и оклоп, налево.

Рв. Фигура на Викторија со штит и скиптар, десната нога на кораб, налево.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,92 гр; 17 x 1,7 мм; Æ 3/4; 05,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3790; RIC 548.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 8.

9. Константин I (330-346), комеморативна, постхумна монета

Ав. CONSTANTINOPOLIS. Биста на Константинопол со шлем и оклоп, налево.

Рв. Фигура на Викторија со штит и скиптар, десната нога на кораб, налево; SMTES долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 1,78 гр; 17,9 x 1,4 мм; Æ 3/4; 06,10 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 3790; RIC 548.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 9.

10. Валенс (364-378)

Ав. DN VALENS PF AVG. Биста на Валенс со дијадема, надесно.

Рв. GLORIA ROMANORVM. Валенс надесно влече заробеник, држи лабарум; TEST долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,11 гр; 19,4 x 1,4 мм; Æ 3; 05,15 ч.

Референца: Sear D., 1981, по 4017; RIC 514 b.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 9.

11. Константин II (337-340)?

Ав. Контура на биста на императорот, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS. Два војника стојат, со штитови и копја, во средина два стандарди - сигна (воени амблеми).

Метрика, метал, оска на реверс: 1,94 гр; 17,4 x 1,5 мм; Æ 3; 07,10 ч.

Референца: Sear D., 1981, no 3851; R.I.C. 328.

ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 11.

12. Крисп (317-326), антонинијан

Ав. CRISPVS NOB CAESAR. Биста на императорот, надесно.

Рв. VICTORIAE LAETAE PRINC. PERP.; Две Виктории полагаат штит на олтар.

Метрика, метал: 3,18 гр; 20,1 x 1,7 мм; Æ со посребрување; 07,25 ч.

Референца: Sear D., 1981, no 3826; R.I.C. 93.

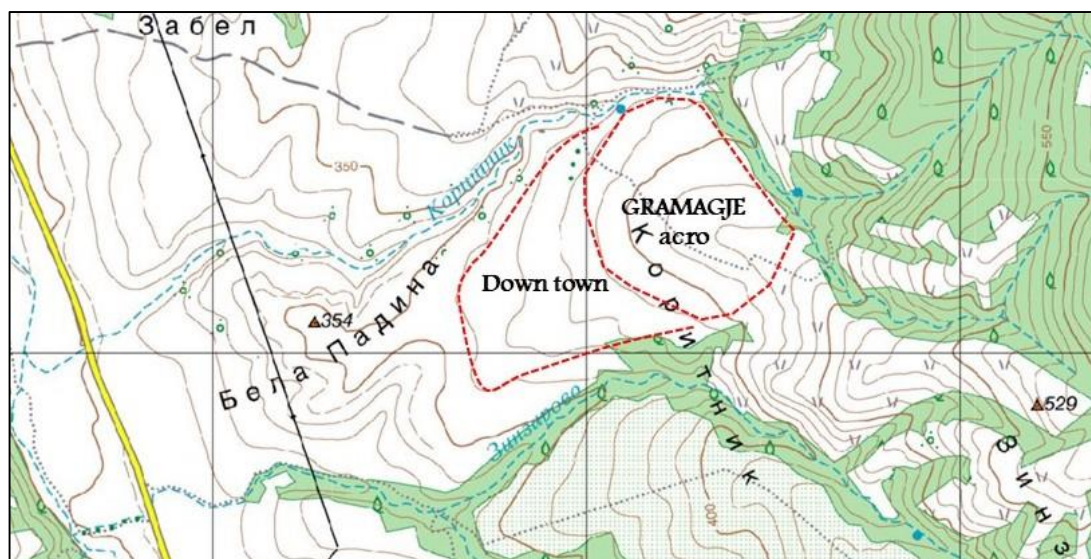
ФЗФ Вл. кн. 255, Вршник, Крнино, бр. 12.

Како што може да се види од каталогот на досега пронајдените монети, егзистенцијата во утврдувањето Градиште, Преслап Србиница, село Крнино била особено интензивна во периодот од 4 до 1 век пр. н.е. Може да се забележи нешто помал интензитет низ 1 и 2 век н.е., меѓутоа, интензитетот на живеење на оваа локација повторно се засилува низ 3-4 век н.е. Од 6 век е пронајдена единствено една монета, како и една монета од доцниот среден век од отоманскиот период.

6. Владивовци (Извор), „Грамаѓе“, Νεαπολεϊτων το κοινον

Од Преслапот Србиница, патот во антиката минувал покрај Градиште Преслап и Вршник, Кррино, и се спуштал во северозападна насока кон античката населба на локалитетот Грамаѓе, Владивовци / Извор (Νεαπολεϊτων το κοινον). Растојанието изнесува 5,10 километри.

Сл. 32 - Владивовци – Извор, Грамаѓе, населба Неаполис, приближен план
(џлаиформа Агенција за катаситар на недвижноста – Скопје)

Никола Вулиќ во 1933 година забележал дека, во 1921 година, од локалитетот Коритник, што се наоѓа во северниот дел од атарот на селото Владивовци, од земјата била извадена една надгробна стела што датира од римскиот царски период. Тој публикувал уште една стела, што најверојатно потекнува од истиот локалитет, судејќи според лицето С. Fabius Proclus, споменато на двете стели.¹⁷ Во продолжение Вулиќ публикува уште еден споменик, што го класифицира како надгробен споменик, на кој се споменува заедницата на Неаполис.¹⁸ Според преводот на натписот од овој споменик од страна на Славица Бабамова: *Коиноној на Неаполициј, на божицајна Хера 298 година*,¹⁹ очигледно поседува посветен карактер. Нешто подоцна, во 1938 година, Н. Вулиќ забележал: *Друга населба, инаку џојнолно нејознајна, наоѓаме на еден најџиис иџио е најден во Владивовци кај Велес*.

¹⁷ Вулиќ Н., 1931, 31, броевите 61 и 62.

¹⁸ Вулиќ Н., 1931, 31-32, бр. 63.

¹⁹ Бабамова С., 2005, 98, бр. 23.

Тој ѓласи: *Νεαπολεϊτῶν τὸ κοινὸν Ἱερὰν θεὸν ἔτους ηρς* (очигледно 298 година на македонска ера). *Neapolis* се наоѓал веројатно близу меситиото каде што е најден овој сџоменик (Сџоменик 71 п. 63). Во аџароџ на Владиловци се најдени уџиџе неколку ѓрчки најџисци (Сџоменик 71 п. 61-62, и џонаџаму 66-67). И од џоа може да се заклучи дека џука имало античка населба.²⁰

Сл. 33 – Владиловци – Извор, Грамаѓе, Неаџолис,
наџџис џосвеџен на боџиџаџа Хера од 298 година н.е.

²⁰ Вуџић Н., 1938, 12. Преводот од српски јазик на македонски јазик е на авторите.

Натписот со поменот на Неаполис го привлекол вниманието на само двајца истражувачи кои го посетиле локалитетот: Борка Драгојевиќ Јосифовска и Иван Микулчиќ.

Професорката Борка Драгојевиќ Јосифовска реализирала обемни археолошки рекогносцирања во 1955, 1956 и 1957 година во Средното Повардарје. Во периодот од 25 до 29. 11. 1957 година рекогносцирала во атарите на селата Стари Град, Извор и Владиловци.²¹ Најверојатно привлечена од стелите и натписите, во атарите на Владиловци и Извор ги забележала и скромно ги опишала локалитетите Црква, Владиловци; Грамаѓе, Сунивер и Стара Црква во атарот на селото Извор. Таа го истакнала локалитетот Грамаѓе како значајна населба од римско и рановизантиско време со следниот кус опис: *Извор, јужозајадно од Тиџов Велес / јужоисточно од селоџо, лево од џаџоџи за Прилеј, на една џаџина, меѓу две џоџочиња, се наоѓа месноста Грамаѓе. Самаџа џоложба на локалитетџоџи џџо зафаќа досџа џолемо џросџрансџво, како и џовршинскиџе археолошки наоди на неѓо, укажувааџ на една значајна населба од римско и рановизанџиско време. Тука, на мноѓу месџа се забележувааџ џемели, се насџрааџ конџтури и сџгови и се наџдува на делови, а џонекоѓаш и на цели делканиџи од камен и мермер. Керамичкиџи маџеријал се сосџои од искршени џџули, џеѓули и имбрекси, џиџџоси, амфори и друѓи садови. / Во неџсредна близина на селоџо, недалеку од неолиџскаџа населба Зунивер (ф.н. 25: М. Грбиќ, на истџо месџо сџпр. 107), се наоѓа месџоџо Сџара Црква, каде џџо има џемели и осџаџџоџи од сџгови од едно црквиче со џолукружна аџсџа, џолеми делканиџи за кои се мисли дека биле џренесени од Громаѓе, како и делови од џрадежна керамика од римско време.*²²

Подоцна, во 1976 година, Јосифовска, поврзувајќи го локалитетот Громаѓе со името Неаполис, публикуван од Н. Вулиќ, меѓутоа, веројатно врз база на теренскиот впечаток, со двоумење за карактерот на населбата како град или село (πόλις ou κώμη), го изнела/повторила описот на овој локалитет: *Neapolis (Izvor – Gromadje?) Mac. (Youg., Mac., Titov Veles). / Etablissement (πόλις ou κώμη) qui paraît avoir consacré le monument à la deesse Hera, représente, d'après son nom, une nouvelle commune urbaine se trouvant peut-être au lieu dit Gromadje à 4 km à l'E du village, à gauche de la route de Prilep. Sur une vaste étendue, restes de fondations et de murs solides, blocs de pierre et de marbre, fragments de marbre profilés et façonnés, briques et tuiles romaines de basse époque, fragments de pithos, de grandes amphores et d'autres*

²¹ Јосифовска-Драгојевиќ Б., 1966, 107-113.

²² Јосифовска-Драгојевиќ Б., 1966,

*poteries differente forme et facture. Important etablissement romain – probablement Neapolis.*²³

Во 1981 година, локалитетот Грамаѓе, Владиловци / Извор²⁴ го посетил професорот Иван Микулчиќ со Виктор Лилчиќ и Никос Чаусидис.²⁵ И покрај обемните рекогносцирања на локалитетот, И. Микулчиќ никогаш не ги публикувал согледаните археолошки состојби. Поради тоа, во продолжението го изнесуваме во целост неговиот запис во теренскиот дневник за 1981 година:

Иван Микулчиќ, Дневник 1981, стр. 49-55:
13 и 16. 08. 1981.

Тим: И. Микулчиќ, Н. Чаусидис, В. Лилчиќ.
Време: сончево и извонредно топло.

Опишувавме поворно во региони на Бабуна, со цел да се дојднат до тогашните исцрпувања и мерења на локалитетите кај Стари Град и Оморани, како и да се откријат и исцрпуваат новите локалитети кај Владиловци, Извор, Согле и Богомила. Како прва задача поставено е откривањето на античкиот град Неаполис, потврдено на еден камен со натпис што Н. Вулиќ го регистрирал во 1931 година во атарот на с. Владиловци (Споменик 71, 1931). / Овој крај го рекогносцирала Б. Јосифовска во 1957 година (Зборник на Археолошкиот музеј кн IV-V, Скопје 1966) и забележала повеќе антички локалитети, пред сè одбележани со натписи (нагробни спели) од римско време. Меѓутоа, кај неа нема имен, ниту индикации за античкиот Неаполис. Затоа моравме целиот проблем да го поставиме од почеток. / Обиколен е голем дел од атарот на с. Владиловци, на југ до болницата во Јасеново. Тука се наоѓа возвишението Тумба, во чие западно подножје, према Б. Јосифовска, би требало да се наоѓа големиот локалитет Грамаѓе. Податоците се покажа како нејачени. Всушност, постои појас Грамаѓе под манастирот Св. Пантелеј, јужно од Јасеново и болницата, качен на падина високо во планината и обраснат со

²³ Dragojević Josifovska B., 1976, 90. 113 (Југ., Мак., Титов Велес). / Населба (град или село) којшто се чини дека го посветил споменикот на божицата Хера, претставува, според своето име, нова урбана заедница, лоцирана можеби на местото наречено Громаѓе, 4 км источно од селото, лево од патот за Прилеп. На огромна површина се пронајдени остатоци од темели и цврсти сидови, блокови од камен и мермер, фрагменти од профилиран и обликуван мермер, доцноримски тули и керамики, фрагменти од питоси, големи амфори и друга керамика од различни форми и изработка. Значајна населба од римско време - веројатно Неапол.

²⁴ Највисокото плато на ридот катастарски припаѓа на КО Владиловци, додека неговата блага западна југозападна падина на којашто најверојатно се ширело подградието, катастарски припаѓа на КО Извор.

²⁵ Рекогносцирањата на локалитетот Грамаѓе, Владиловци / Извор биле извршени на 13 и на 16. 08. 1981 година.

шума. Тоа е всушност средновековно селиште, веројатно раселено (село) Јасеново.

Индиции за античкиот Неаполис пружаат неколкуте римски надгробни стели и 2 ари, прибрани кај селската црква во Извор. Со проверка, илзе се донесени ваму од неколку локалитети. Едно од нив е Влашки Трла, с. Извор. Тоа е падина на источниот раб на долината на Изворчица, околу 2 км с/и од селото. Веднаш источно од падината се издига заоблена чука, која преку мало седло преминува во иланински венец. Површината на локалитетот се обработува. Тука се раскопани неколку римски гробови. Една гробница била ѕидана од тули со малтер и покриена со големи рамни тули, водорамно сложени. Во цистата лежеле 2 скелети, со глави наспрамно поставени. Од прилози се 2 керамички стомни – лагени. До цистата лежела голема камена стела со грчки натпис сега пренесена во Извор (во 1 двор). Освен оваа мала некропола – веројатно покрај еден имот – големи остатоци нема.

Според информациите на мештаниите, постои е постојано:

Грамаѓе, село Извор

Лежи околу 2,5 км ј/и од селото, на источниот раб на долинката на Изворчица. Веднаш источно од грамаѓето започнуваат суви карпесты оградени, кои се качуваат во иланински венец. Јужно од локалитетот лежеле расфрлени колиби и трла на сезонското селце **Коритник**. Од Коритник веќе Н. Вулиќ регистрирал 2 римски надгробни плочи (Соменик 71, 1931).

Локалитетот претставува поле на една широка јазичеста падина, која паѓа постојано кон запад. Од север и југ обработена е со всечени долинки на 2 постоја. Вода за поение има крај постојот на северниот раб. Од локалитетот се отвора широк поглед, со километри наоколу, преку долината на Изворчица и магистралниот пат кон Пелагонија. Површината на локалитетот се оре – поа се блокови на земјоделското стопанство од Извор. Земјините беа свежо преорано кога го обиколивме локалитетот. Со практични зусеничари беа извлечени големи количества на камен, малтер, делови од тегули, големи тилоси, рачни камени млинови и грнчарија. Глејката беше црвена. Огромни парчиња камен, извлечени од своите лежишта, индицираа големи антички гради. И покрај нештите евидентираме големи култури од употребен камен – поа се грамади по кои го носи името локалитетот. Се гледа дека локалитетот интензивно и систематски се уништува и чисти од камен веќе неколку децении.

Површината на која се среќава археолошки материјал зафаќа ширина (С-Ј) од околу 250-300 м и должина (З-И, во блоковите) до 200 м. На ова се поставува кон

исток уште еден појез, широк и долг до 150 м, кој денес претставува приватна нива.

Во разговорот со соистовеникот на оваа нива, дознавме дека и тука со орање се наоѓаат бројни темели, римски темели и бронзени монети, а пред некоја година изорал и мермерна статуа на античка божица, висока околу 0,70 м. Облечена била во драпирана облека, со украсни сандали. Косата е собрана во 2 пелени. Горната половина на главата е откриена со плуџ. Пренесена е во Скопје, во приватен појез.²⁶

И на ланинската падина источно од оваа нива среќавме неколку расфрлени гробови, многу добро заштитени, исто од античко време. Тука соистовеникот раскопал повеќе римски гробови. Евидентираме и една мермерна плоча со профилирана рамка, веројатно од гробен споменик. Појавува делови од 2 мермерна блока (квадери), со дујки за скопки (кламфи и олово). Дел од темел – обод со врежано грчко име. Дел од рачен каменен млин.

На средишниот дел од локалитетот и неговите с/и дел лежи најголем концентриран наод. Собравме избор од квалитетна раноримска грнчарија. На еден мал појез, на северната падина на блоковиите се гледаат овални површини исполнети со зорени и темел. Во цела група предметите од крајот на предисторијата – појезот на антиката (VI-V-IV век сл.е.): бронзена лачна фибула, од тракиски темел; железно кружно огнило (?), со дујка во средина; делови од неколку лончиња и длабоки чинии, работени со појеза рака, заштитени веројатно цели. Ова може да е некој гроб (или 2 – 3), со кремација. Евидентираме и хеленистичка грнчарија.

Населбата на Грамаѓе има хеленистички трагови а се раширила во раноримско време. Тоа бил бојат и голем викус, на површина од 5-6 хектари. Големи гробови се расфрлени на отстојание, а помали куќи се меѓу нив. Не е јасно дали овој викус прераснал во раноримска полица (civitas) и дали би бил Неаполис. Очигледно е дека ова е најбојатата и централната античка населба во сливот на цела Изворчица, како и Бабуна.

Ако населбата на Грамаѓе се издигнала во ранот на еден град (civitas), треба да очекуваме одбранбени ѕидови околу неа. Истоти не се гледаат на теренот. Всушност, јасно се праат само источната периферија – поја е права линија (С-Ј) на крајот од блоковиите, во вид на голема и непрекината камена грамада, долга околу 250 м. Северниот ѕид би требало да го замислиме на работ на долинката на

²⁶ Според теренскиот дневник на В. Л. Адамс: По зборувањето на еден овчар, пред неколку години откриле статуа на мало девојче (височина околу 70 см), сега кај негов роднина во Драчево. Инаку, Лилчиќ запишал и дека на локалитетот била видена железнодобна / архајска керамика (потковичести рачки); елементи од класичен и хеленистички / македонски период, раноримски, републикански и доцноримски.

северниот појок. Овој раб е денес многу јасен, остро издигнат и правилен; очигледно е дека е подсуган со камен. Теренот под него паѓа сосем строго 8-12 м длабоко во појокот.

Јужната линија на одбранбениот суг може да ја назреме во низок али непрекинат отсек што се пружа покрај пајотот З-И, до неговата јужна страна. Овој пајот е прасиран врз камењата на овој суг. Јужно од пајотот, археолошки површински наоди се сосем ретки и се губат.

Западната линија на градој е најмалку јасна. Преку ширеној шупка се пружаат 2 паралелни непрекинати жребени, со благи широки бразди (ендеци) меѓу нив. Овие жребени настанале од човечки раце. Можеби тоа се остатоци на некогашниот западен суг и пресуг? Камењата на овој простор денес се целосно извадени и изнесени од нивата.

Останува, во некоја друга ситуација, локализиот пак да се појави и испражувањата да настанат.

На Филозофскиот факултет во Скопје се наоѓаат два предмета депонирани од страна на И. Милчиќ:

1. Максимијан (286-305)

Ав. IMP. MAXIMIANVS PF. AVG. Глава на императорот со зрачеста сончева круна, во оклоп, надесно.

Рв. PAX AVGG, Пакс стои налево, држи Викторија и скиптар.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,02 гр; 22 x 1,8 мм; АЕ со посребрување.

Референца: Sear D., 1981, no 3517; RIC 399.

ФЗФ Вл. кн. 686/1.

2. Бронзена фибула од раната антика.

Метрика, метал: 12,42 гр; 58 x 31,5 mm, ширина на лакот 7,6 mm; АЕ.

Сл. 34 - Владивовци - Извор, Грамаѓе: бронзена фибула

Според изнесените податоци, очигледно е дека и Б. Јосифовска и И. Микулчиќ не биле посебно импресионирани од локалитетот Грамаѓе. Од една страна, на теренот не се видливи некои истакнати остатоци од фортификациска рамка. Од друга страна, местоположбата на ридот е оддалечена за 1,9 км северо-источно од коритото на рекачката Изворчица, по должината на која водел прастар пат кон Дервен Присад и кон градот Керамие, кај Варош, Прилеп.

Ова го довело И. Микулчиќ до моментот да помисли дека населбата Неаполис не била на локалитетот Грамаѓе, Владивовци / Извор, туку дека Неаполис била тврдината Кале со цивилната населба околу, Стари Град,²⁷ што, се разбира, не е точно.

Нашиот пат продолжувал од локалитетот Грамаѓе, Владивовци / Извор, преку благо спуштање во северозападен и западен правец до коритото на Изворчица и местоположбата на денешното село Извор, за околу 3,16 км, од каде што преостанувале уште 2,85 км до воениот кастел Кале, Стари Град.

²⁷ Микулчиќ И., 1999, 188

7. Стари Град, „Кале“ на реката Бабуна

По должината на долината на реката Бабуна уште од дамнина водела прастара патна врска помеѓу долината на реката Вардар од градот на Велешко Кале до висорамнината Пелагонија и градот Керамие кај селото Варош. Во средниот тек на Бабуна се наоѓаат две теснини што во минатото биле контролирани со посредство на тврдините: Кале Долна Клисуре, Стари Град и Градиште Горна Клисуре, Оморани.

Сл. 35 - Стари Град, Кале, од североисток

Првите скромни информации за Кале, Стари Град во литературата ги забележале Н. Вулиќ,²⁸ М. Грбиќ,²⁹ и Б. Драгојевиќ-Јосифовска.³⁰

Локалитетот го истражувал професорот Иван Микулчиќ на 08.06.1971 година. Подоцна, во 1982 година и понатаму, тој ја интерпретирал како тврдина од раната антика со егзистенција од 6 до 2 век пр. н.е., со истакната функција на заштита на теснецот во периодот на 3 и 2 век пр. н.е.³¹ Како што споменавме по-

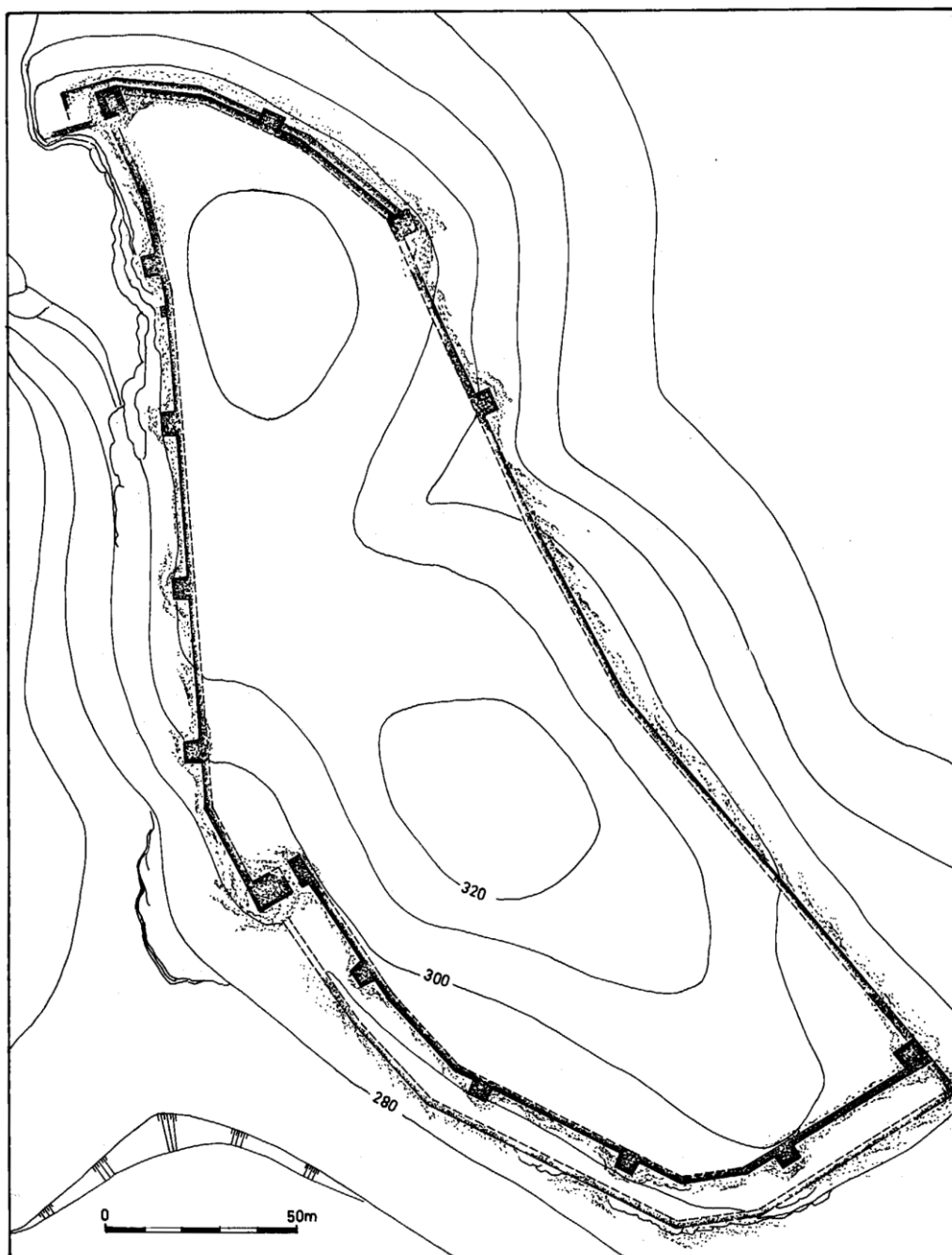
²⁸ Вулиќ Н., Споменик ХCVIII, 81-82.

²⁹ Грбиќ М., 1954, 107.

³⁰ Јосифовска-Драгојевиќ Б., 1966, 112; Dragojevic Josifovska B., 1976, 119; Јосифовска Б., 1996, 82.

³¹ Микулчиќ И., 1982, 133-138; Микулчиќ И., 1999, 187-188;

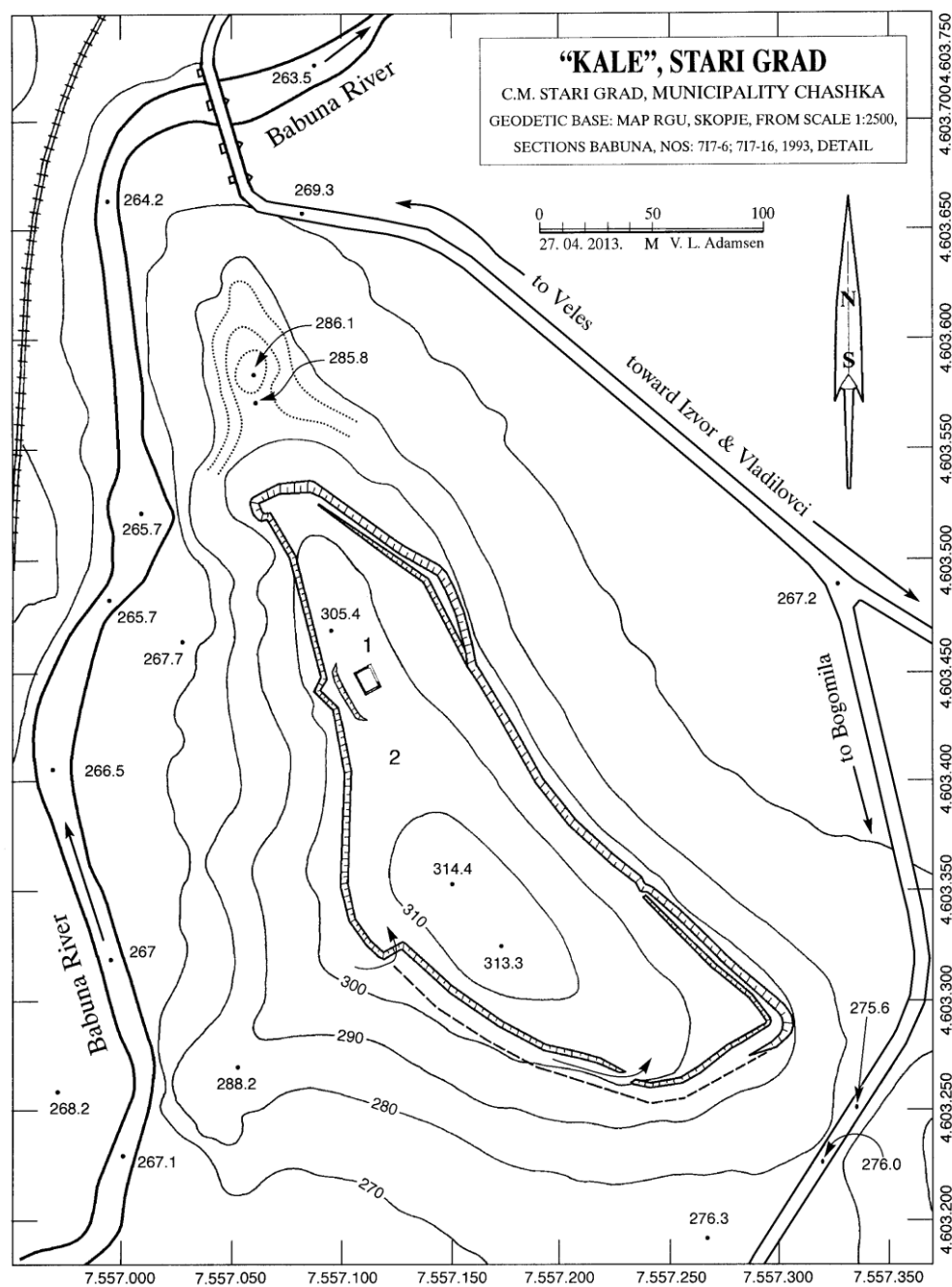
горе, Микулчиќ во еден момент, во 1999 година, помислил дека тврдината со цивилната населба околу Кале, Стари Град, се викала Неаполис, меѓутоа, во 2002 година, при повторното публикување на локалитетот Кале, не ја повторува оваа идеја.³²

Сл. 36 - Стари Град, Кале, план на И. Микулчиќ

³² Mikulčić I., 2002, 436-438.

Околу функцијата на Кале, Стари Град, се произнесол и В. Лилчиќ Адамс, кој ја истакнал тврдината и како значајна антигонидска тврдина за контрола на Долната Клисура на реката Бабуна, во склоп на одбранбениот систем антигонидски утврдувања по должината на долината на реката Бабуна.³³

Сл. 37 - Стари Град, Кале, план на В. Л. Адамс

³³ Лилчиќ (Адамс) В., 1997, 35-36; Лилчиќ (Адамс) В., 2022, 332.

Трајанка Јовчевска од Музејот на градот Велес реализирала први археолошки ископувања на локалитетот, при што го евидентирала најстариот културен хоризонт од епохата на енеолитот и го потврдила егзистенцијалниот континуитет на локалитетот до 14 век н.е.³⁴

Да ги проследиме нумизматичките наоди од локалитетот Кале, Стари Град:

1. Александар III (336-323)

Ав. Глава на Херакле со лавовска кожа, надесно.

Рв. Горелак и тоболоц, долу суровица, лево 6-крака звезда, во средина В А.

Метрика, метал, оскан на реверс: 4,61 гр; 17,9 x 4,1 мм; АЕ; 04,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 469-483.

ФЗФ Вл. кн. 997 / IV-299.

2. Антигон Гоната (277/6-239)

Ав. Глава на Атина со шлем, надесно.

Рв. (B | A); излижана контура на фигура на Пан, надесно, крева трофеј.

Метрика, метал, оскан на реверсот: 5,32 гр; 20,5 мм; АЕ; 11.00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 515-520.

ФЗФ Вл. кн. 766 / IV-72.³⁵

³⁴ Јовчевска Т., 2008, 1-68, Т I-XII.

³⁵ Монетата по грешка била заведена под Бедем, Чепигово.

3. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Хелиос со зрачна круна, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ, молња; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 11,64 гр; 25,5 мм; Æ; 10,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 578-584.

ФЗФ Вл. кн. 998 / IV-300.

4. Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.

Ав. Глава на Хелиос со зрачна круна, надесно.

Рв. ΒΑΣΙΛΕΩΣ | ΦΙΛΙΠΠΟΥ, молња; Δ горе, сето во дабов венец.

Метрика, метал, оска на реверс: 14,04 гр; 24 мм; Æ; 08,30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, броеви: 578-584.

ФЗФ Вл. кн. 999 / IV-301.

5. Филип V (221-179)?

Ав. Глава на Зевс, надесно.

Рв. Β | Α | Φ Контура на коњаник отпоздравува, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 6,17 гр; 19 мм; Æ; 10.30 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, бр.562-564.

ФЗФ Вл. кн. 767 / IV-73.³⁶

³⁶ Монетата по грешка била заведена под Бедем, Чепигово.

6. Автономна Македонија (187/6-168/7)

Ав. Глава на Аполон, надесно.

Рв. МАКЕ|ΔΟΝΩΝ; лира, лак лево.

Метрика, метал, оска на реверсот: 7,70 гр; 22 мм; Æ; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров Н., 2003, 690, 691.

ФЗФ Вл. кн. IV-416.

7. Пела (187/6-168/7)

Ав. Слаба контура на глава на Атина Партенос.

Рв. ПΕΛ | ΛΗΣ; крава пасе, надесно.

Метрика, метал, оска на реверс: 8,64 гр; 20,1 x 5 мм; Æ; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 102-125.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 1.

8. Тесалоника (187/6-168/7)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. ΘΕΣΣΑΛΟ | ΝΙΚΗΣ; коњ во трчање, надесно; молња помеѓу нозете на коњот.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,79 гр; 16,5 x 4,6 мм; 09,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 3.

9. Тесалоника (187/6-168/7)

Ав. Слаба контура од глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. (ΘΕΣΣΑΛΟ | ΝΙΚΗΣ); коњ во трчање, надесно; молња помеѓу нозете на коњот.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,14 гр; 17 x 4,5 мм; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 4.

10. Тесалоника (187/6-168/7)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. (ΘΕΣΣΑΛΟ | ΝΙΚΗΣ); коњ во трчање, надесно; Δ горе.

Метрика, метал, оска на реверсот: 6,99 гр; 19,5 x 4 мм; 12,00 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, генерално броевите: 258-265.

ФЗФ Вл. кн. 497, бр. 1.

11. Тесалоника (187/6-168/7)

Ав. Слаба контура на глава на Артемида Тауโรปолос, надесно.

Рв. (ΘΕ)ΣΣΑΛ(Ο) | ΝΙ(ΚΕ)ΟΝ; футрола за стрели (тоболоц).

Метрика, метал, оска на реверсот: 4,74 гр; 16 x 3,5 мм; АЕ.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, 271-274.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 5.

12. Тесалоника (187/6-168/7)

Ав. Глава на Зевс, надесно.

Рв. (ΘΕΣ)ΣΑΛΟ | ΝΙ(Κ)Η(Σ); два конфронтирани јарци исправени на задните нозе и во судир со челата.

Метрика, метал, оска на реверс: 7,13 гр; 20,2 x 3,7 мм; АЕ; 00,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, броеви 266, 267.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 2.

13. Персеј (179-168)

Ав. Глава на херојот Персеј, надесно, харпа во полето лево.

Рв. (Β) | Α; орел во канците држи молња; контура на ΕΡ во полето лево.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,91 гр; 19 мм; АЕ; 01,00 ч.

Реф.: Шелдаров, Н. 2003, 607-613.

ФЗФ Вл. кн. 770, бр. IV-76.³⁷

14. Тесалоника (168-166)

Ав. Слаба контура на двоглавиот бог Јанус.

Рв. Контура на левиот кентаур.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,57 гр; 12,8 x 2,2 мм; АЕ; 12,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 282, 283.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 8.

³⁷ Монетата по грешка била заведена под Бедем, Чепигово.

15. Гај Тамиј Публилиј, квестор (148-146)

Ав. Глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. ΓΑΙΟΥ | ΤΑΜΙΟΥ; говедо пасе, надесно. Монограм Β помеѓу нозете.

Метрика, метал, оска на реверсот: 8,98 гр; 23,6 x 4 мм; АЕ; 10,40 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 699.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 6.

16. Гај Тамиј Публилиј, квестор (148-146)

Ав. Контура на глава на Атина Партенос, надесно.

Рв. ΓΑΙΟΥ | (ΤΑΜΙΟΥ); говедо пасе, надесно. Монограм Β помеѓу нозете.

Метрика, метал, оска на реверсот: 9,02 гр; 20,3 x 4,1 мм; АЕ; 06,30 ч.

Референца: Шелдаров, Н. 2003, бр. 699.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 7.

17. Дирахиј (120-70), драхма, магистрати Афродисиј и Кален

Ав. ΑΦΡΟ|ΔΙΣΙΟΣ, крава стои, надесно, гледа назад на телето кое цица; долу грозд и лист.

Рв. ΔΥΡ | ΚΑΛ|ΛΗ|ΝΟΣ, околу скутум (штит) со претстава на две вертикални молњи.

Метрика, метал, оска на реверсот: 3,17 гр; 19 x 1,4 мм; Arg; 09,00 ч.

Референци: Maier 238; Schlosser 144; Welzl 3134, според:

<https://www.wildwinds.com/coins/greece/illyria/dyrrhachium/i.html>

ФЗФ Вл. кн. 497, бр. 2.

18. Јулиј Каесар & Октавијан Август

ΑΒ. ΚΑΙΣΑΡ, биста на Јулиј Каесар, надесно.

Рв. Биста на Октавијан Август, надесно.

Метрика, метал, оск на реверсот: 8,23 гр; 20,7 x 3,8 мм; АЕ; 12,05 ч.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 9.

19. Македонски коинон, Берија – Тесалоника, Клавдиј I (41-54)

ΑΒ. ΤΙ. ΚΛΑΥ(ΔΙΟΣ ΚΑΣΑΡ). Глава на Клавдиј, налево.

РВ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ; македонски штит.

Метрика, метал: 8,89 гр; 26 x 3,9 мм; АЕ.

Референца: Шелдаров Н., 2003, број 727.

ФЗФ Вл. кн. 497, бр. 5.

20. Аврелијан (270-275), антонинијан

Ав. IMP. AVRELIANVS AVG. Глава на Аврелијан, надесно.

Рв. ORIENS AVG; Сол стои, со ловорово гранче и лак, долу гази непријател.

Метрика, метал: 3,70 гр; 22,5 x 2 мм; Æ со посребрување; 11,15 ч.

Референца: Sear D., 1981, no 3162; R.I.C. 64.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 10.

21. Проб (276-282), антонинијан

Ав. PROBVS PF. AVG. Биста на Проб со зрачеста круна, оклоп, надесно.

Рв. (AD)VENTVS AVG; Проб на коњ, налево, со десната рака отпоздравува, во левата држи копје, заробеник седи пред коњот.

Метрика, метал: 4,03 гр; 21,8 x 2,1 мм; Æ со посребрување; 01,00 ч.

Референца, најслична аналогија: Sear D., 1981, по 3238A; R.I.C. 157.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 11.

22. Диоклецијан (284-305), антонинијан

Ав. IMP. C.C. VAL. DIOCLETIANVS P.F. AVG. Биста на Диоклецијан со зрачеста круна во оклоп, надесно.

Рв. IOVI CONSERVAT. Јупитер стои, држи молња и скиптар. PXXII долу во исечокот.

Метрика, метал, оска на реверс: 3,31 гр; 22,6 x 1,5 мм; Æ со посребрување; 11,20 ч.

Референца: Sear D., 3415, по 3238A; R.I.C. 161.

ФЗФ Вл. кн. 497, бр. 6.

23. Константиј II (337-361)

Ав. FL. IVL. CONSTANTIVS NOB. С. Глава на императорот, надесно.

Рв. GLORIA EXERCITVS, два војника со копја и штитови, меѓу нив две сигнии.

Метрика, метал, оска на реверс: 2,01 гр; 18 x 1,7 мм; Æ3; 12,00 ч.

Референца: Sear D., 1981, 3886; R.I.C. 85.

Забелешка: монетата има секундарно изведена неправилна перфорација во средината.

ФЗФ Вл. кн. 489, бр. 12.

24. Јован II Комнен (1118-1143), билон аспрон трахеја

Ав. Биста на Исус Христос, анфас, ореол со крст, палиум и коломбиум. Со крената рака благословува. Во левата рака ја држи книгата со Евангелијата; IC | XC.

Рв. (Ιω Δ[Ξ]C)ΠΟ[Τ]ΙC (Τ ΠΦΥΡΟΓΝΤ); биста анфас, со круна и лорос, држи крстовиден скиптар и глобус круцигер.

Метрика, метал, оска на реверс: 4,28 гр; 31,1 x 7,5 (свод) x 1 мм; АЕ; 05,10 ч.

Референца: Sear D., 1974, no 1944; В.М.С. 53-6.

ФЗФ Вл. кн. 497, бр. 7.

Античкото оружје, војничката опрема и друго од Кале, Стари Град**1. Бронзена стрела**

Врв: триаголна издолжена форма; двосечна, на фасциите пластично истакнат разделен раб; со куси, заострени крилца на долниот дел (едното откршено); триаголни испакнатини на долниот дел помеѓу крилцата.

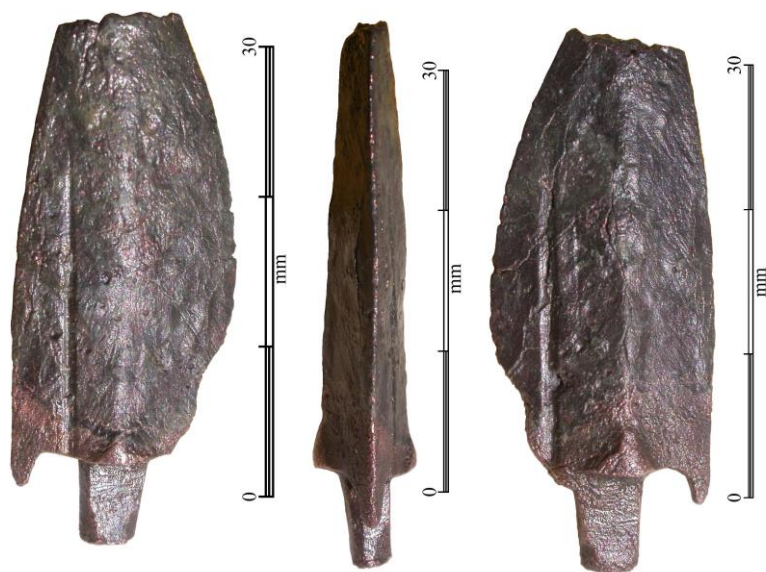
Трн: правоаголен пресек, откршен.

Изработка: лиење со калап.

Материјал, тежина, димензии: АЕ; 10,66 гр; должина 37,7 мм, ширина 16 мм; дебелина 7,1 мм.

Референца: Ангеловски, Б. 2018, општо 42, Т. XII: 2, 3.

Депо: ФЗФ Вл. кн. 497.

Сл. 38 – Сџари Град, Кале: врв од бронзена сџрела, џиџ со крилца

2. Дел од носач на рачка на војничко котле – лебес

Опис: долен дел од носач на рачка на каулдрон, рудиментирана палмета, видлива една перфорација; во неа сочувана заглавена нитната што служела за фиксирање на мевот на котлето.

Метрика, метал: тежина 61,68 гр; должина 74 мм; АЕ.

Депо: ФЗФ Вл. кн. 497.

Сл. 39 - Сџари Град, Кале: дел од носач на рачка на лебес (бронзено војничко коџле)

3. Дел од рачка на прибор за јадење

Опис: модел на волчја глава на лентест продолжеток со правоаголен пресек.

Метрика, метал: тежина 6,02 гр; 32,1 x 9,5x7 мм; АЕ.

Депо: ФЗФ Вл. кн. 489.

Сл. 40 - Стари Град, Кале: врв од прибор за јадење во вид на волчја глава

Во стручната литература биле забележани бронзени монети на Амфиол (187-168), Дион-Пела на Тибериј (14-37), Пела (187-168), Тесалоника (187-168), Филип V (221-179), Персеј (179-168), римскиот квестор Лукиј Фулкиниј (148-146), Македонски коинон Бороја-Тесалоника Гордијан III (238-244).³⁸

³⁸ Шелдаров Н., 2003, броеви: 16, 76, 128, 159, 288, 556, 633, 711, 744.

Заклучни согледувања

Конечно можеме да резимираме дека со методот на површинските археолошки рекогносцирања успеавме низ изминатите децении да ја лоцираме трасата на една значајна патна врска помеѓу античкиот град Стоби, преку тврдините и локалитетите: Градиште, Крушевица, Манастириште и Градиште Бабина Цепотина, село Подлес, Градиште Преслап Србаница, село Кррино, античката населба Неаполис на локалитетот Грамаѓе, село Владиловци / Подлес до тврдината Кале, Стари Град на реката Бабуна. Според откриените движни археолошки наоди на овие локалитети и пронајдената садова керамика на истите, доаѓаме до заклучок дека патот бил користен во 4 век пр. н.е., потоа многу поинтензивно за времето на антигонидските кралеви Филип V и неговиот син Персеј, и во римскиот републикански период. Следувало намалување на патната фреквенција низ 1 и 2 век н.е., за во втората половина од 3 век и низ 4 век н.е. патот повторно да стане активен. Тоа е времето на егзистенцијата на античката населба Неаполис, судејќи според храмот што нејзините жители го изградиле и ѝ го посветиле на божицата Хера во 298 година н.е. На Градиште Преслап, Кррино, е откриена само една монета од 6 век н.е. и една мала сребрена монета од отоманскиот период. Можеби тоа значи дека патот во 6 век, како и низ средниот век, бил многу малку користен.

Врз основа на долгогодишните теренски археолошки истражувања, успеавме да согледаме значајна патна линија што водела од античкиот град Стоби преку крајпатните тврдини, населби, ксенодохион: тврдината Градиште, Крушевица; ксенодохионот Манастириште со Градиште, Бабина Цепотина, село Подлес; полуутврдената населба Градиште Преслап Србаница, село Кррино; античката населба Неаполис на локалитетот Грамаѓе, село Владиловци / Подлес, до тврдината Кале, Стари Град на реката Бабуна. Оптималните хронолошки рамки на егзистенцијата на крајпатните локалитети, освен другите археолошки наоди, ги нудат пред сè откриените монети:

Градиште, Крушевица

3 монети на Филип V (221-179), од 187/6-183/2 год. пр. н. е.;

2 монети на Пела (187/6-168/7)

1 монета на Тесалоника (187/6-168/7) (?)

7 монети на Персеј (179-168)

1 монета на Арг од Аргонида на Пелопонез (доцен 3 / ран 2 век пр. н.е.)

Градиште, Крушевица, колекција Шелдаров:

2 монети на Александар III (336-323), бр. 444, бр. 491,
Антигон Гоната (277/6-239), бр. 515,
2 монети на Филип V (221-179, бр. 537 (датирана околу 211-197 пр. н.е.), бр. 565, (датирана по 183/2 пр. н.е.),
Тесалоника (187-168), бр. 255,
Римскиот квестор Гај Тамиј Публилиј (148-146) (бр. 704)
Муниципиум Стоби, бр. 177,
Тесалоника Галиен (253-259), бр. 331,
Псевдоавтономен ков Тесалоника, Домитијан, бр. 334.

Градиште Преслап Србаница

6 монети на Филип II (359-336),
1 монета на Касандар (316-279),
1 монета на Антигон Гоната (277/6-239),
5 монети на Филип V (221-179),
5 монети на Автономна Македонија (187/6-168/7),
4 монети на Пела (187/6-168/7),
10 монети на Тесалоника (148-146),
4 монети на Амфипол (187/6-168/7),
23 монети на Персеј (179-168),
2 монети на Гај Тамиј Публилиј, квестор (148-146),
1 монета на Марко Антониј и Октавијан,
4 римски републикански монети, од околу 222-155 година пр. н.е.,
1 монета на Трајан (98-117),
1 монета на Македонскиот коинон, Бороја – Тесалоника, Гордијан III (238-244),
2 монети на Аврелијан (270-275),
1 монета на Крисп (317-326),
5 монети на Константин I (309-337),
1 монета на Констанс (337-350),
7 монети на Константиј II (337-361),
1 монета на Гратијан (367-383),
1 монета на Теодосиј I (379-395),
1 монета на Аркадиј (383-408),
1 монета на Јустинијан I (527-565),
1 турска сребрена монета.

Вршник (некропола)

1 монета на Тесалоника (187/6-168/7),
4 монети на Константин II (317-337),
3 монети на Константиј II (337-346),
2 комеморативни монети на Константин I (330-346),
1 монета на Валенс (364-378),
1 монета на Крисп (317-326).

Грамаѓе, Владиловци / Извор

1 монета на Максимијан (286-305).

Кале, Стари Град

1 монета на Александар III (336-323),
2 монети на Филип V (221-179), по 183/2 год. пр. н. е.,
1 монета на Автономна Македонија (187/6-168/7),
1 монета на Пела (187/6-168/7)
5 монети на Тесалоника (187/6-168/7)
1 монета на Тесалоника (168-166)
2 монети на римскиот квестор Гај Тамиј Публилиј (148-146)
1 монета на Дирахиј (120-70),
1 монета на Јулиј Каесар & Октавијан Август
1 монета на Македонски коинон, Бороја – Тесалоника, Клавдиј I (41-54)
1 монета на Аврелијан (270-275),
1 монета на Проб (276-282),
1 монета на Диоклецијан (284-305),
1 монета на Константиј II (337-361),
1 монета на Јован II Комнен (1118-1143).

Кале, Стари Град, колекција Шелдаров

Филип V (221-179), бр. 556,
Персеј (179-168), бр. 633,
Пела (187-168), бр. 128, бр. 159,
Тесалоника (187-168),
Амфипол (187-168), бр. 16,
Дион-Пела на Тибериј (14-37), бр. 76,

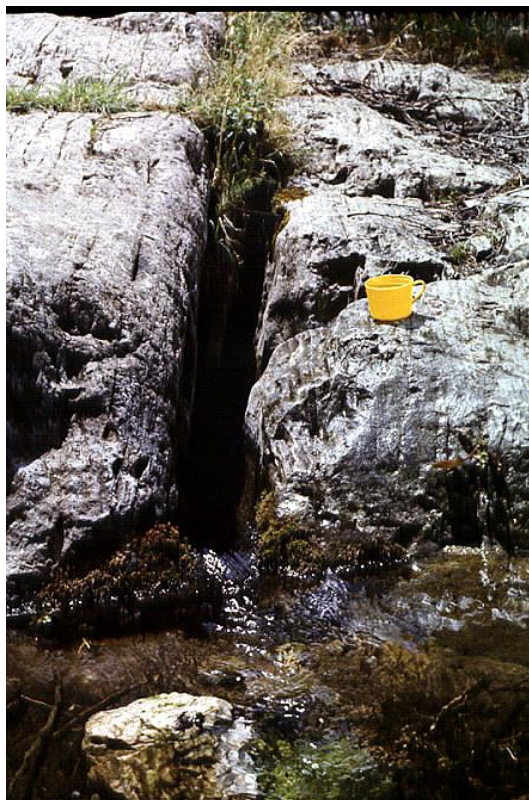
Тесалоника (42/1 год. Пр. н.е.), бр. 288,
Римскиот квестор Лукиј Фулкиниј (148-146), бр. 711,
Македонски коинон Беријан-Тесалоника Гордијан III (238-244), бр. 744.

Монетите, другите метални наоди и деловите и фрагментите од садова керамика на локалитетите потврдуваат дека патот со сигурност бил користен во 4 век пр. н.е., многу поинтензивно во времето на антигонидските кралеви Филип V и неговиот син Персеј, како и во римскиот републикански период. Со оглед на малкуте откриени монети од 1 и 2 век н.е., се чини дека патната комуникација не прекинала, но го намалила интензитетот. Меѓутоа, во втората половина од 3 век и низ 4 век н.е., патот повторно станал активен. Тоа било токму време на процутот на античката населба Неаполис, судејќи според храмот што нејзините жители го изградиле и го посветиле на божицата Хера во 298 година н.е. Во продолжение низ 6 век и воопшто низ средниот век, патот можеби воопшто не бил користен, или можеби незначително, судејќи според само едната најдена монета од 6 век н.е. и една мала сребрена монета од отоманскиот период, откриени на Градиште Преслап, Кррино.

Viktor Lilchikj Adams - Antonio Jakimovski – Marjan Jovanov

The ancient road Stobi – Neapolis – Kale, Stari Grad

In antiquity, from the Middle Povardarje to the middle course of the Babuna River, there were two significant road connections, unknown to science. Along the Babuna in antiquity there was a main road, a connection between the Veles Povardarie, Azot with the northern part of the Pelagonia plateau. Our research has revealed a series of Antigonid castles along the Babuna. However, the roads from Stobi to the Kale fortification, Stari Grad on Babuna, as well as from Gradishte Sv. Ilija Vinichani through the town of Argos (Vidin Grad, Vodovrati, Chichevo and Podles, were not known until now. The route of the road from Stobi, led through the areas of the villages of Kruševica, Podles, Krnino, Izvor to Stari Grad. It was controlled by the fortresses of Gradishte, Kruševica; perhaps Kale, Gorno Chichevo; Kale Preslap, Krnino; Gramadje, Izvor (ancient settlement of Neapolis); and Kale, Stari Grad.

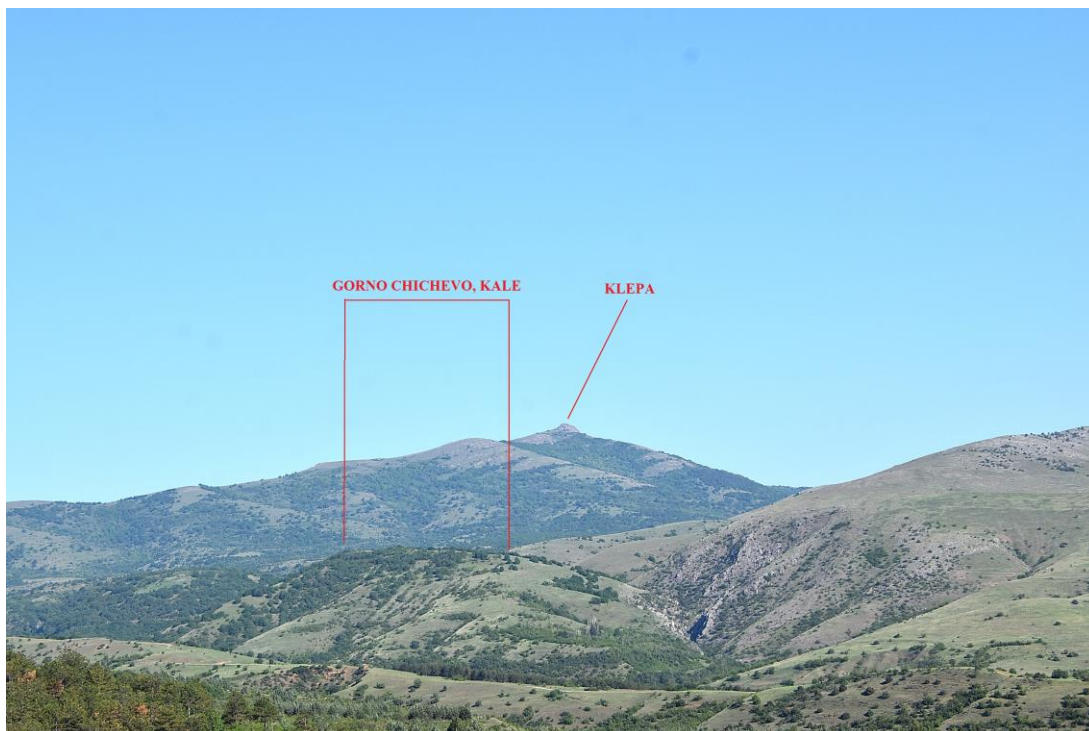
Сл. 40 – Подлес, извор Бабина Цейоџина

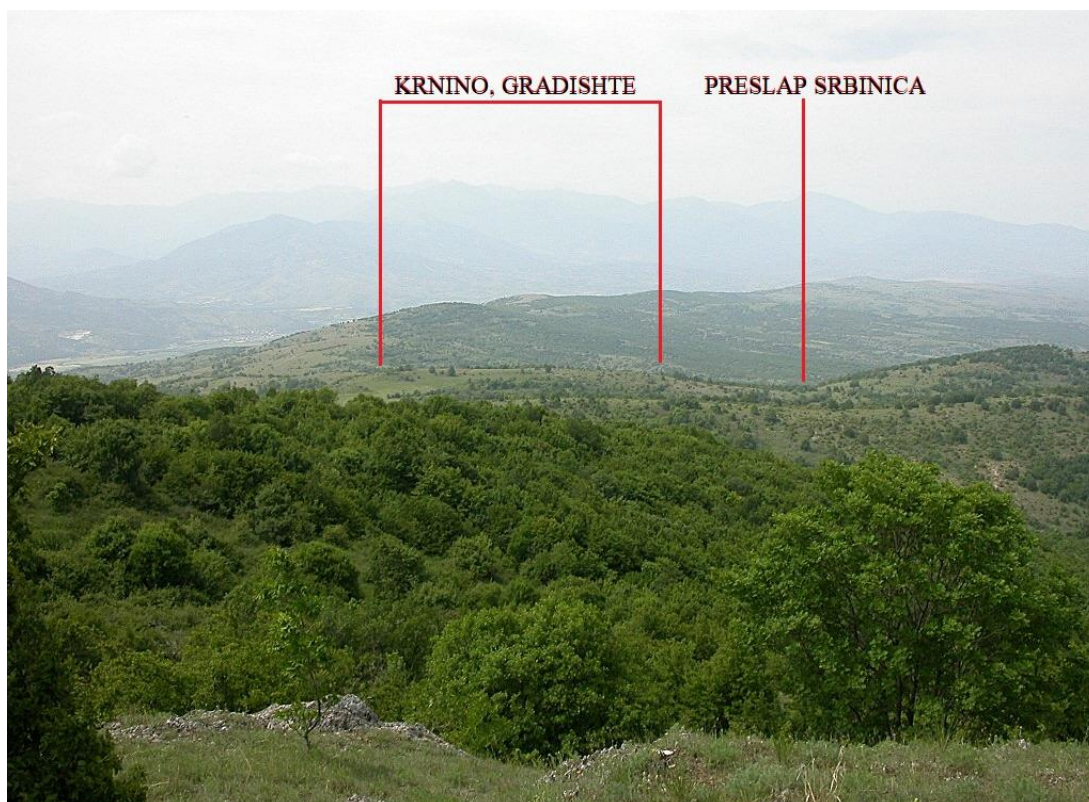
Сл. 41 – Подлес, извор Бабина Цейоџина

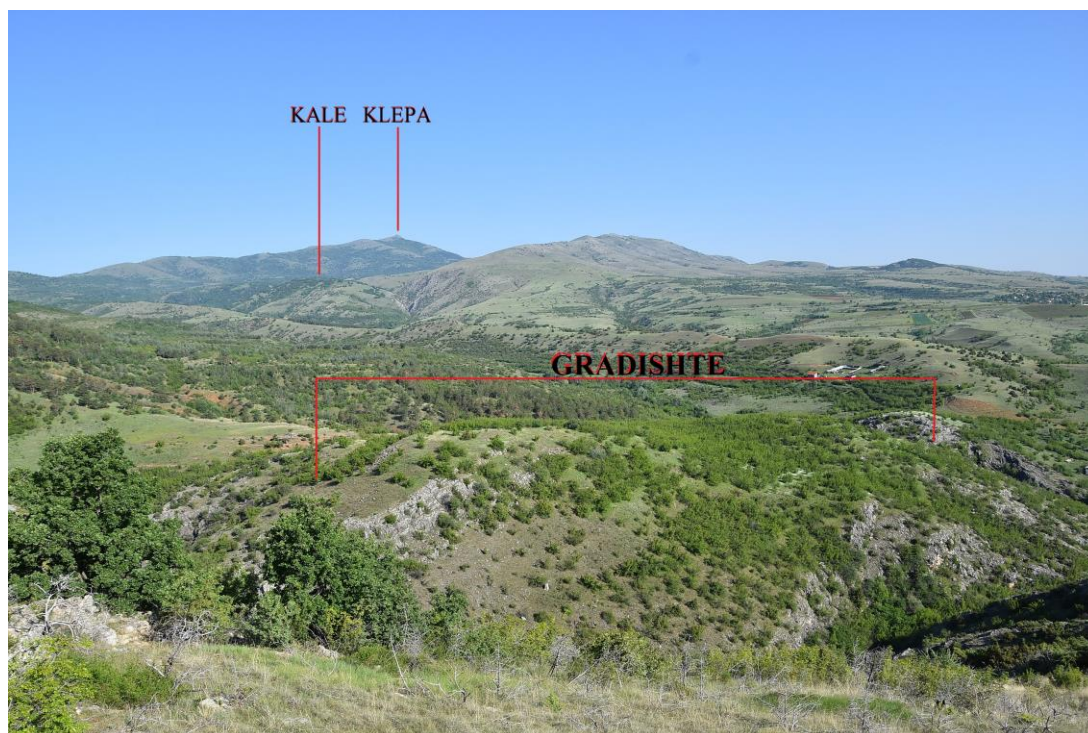
Сл. 42 – Подлес, извор Бабина Цейоџина

Сл. 43 – Кале, Горно Чичево

Сл. 44 – Градиштите Крнино во релација со преминој Преслај – Србиница

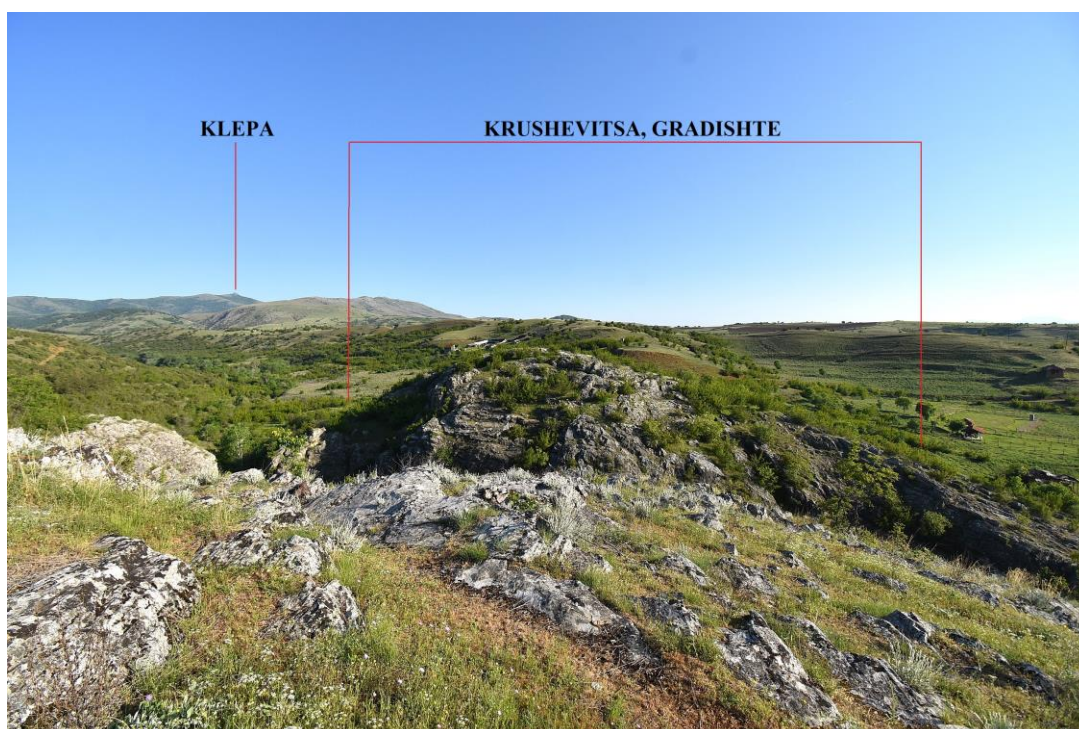
Сл. 45 – Панорамски поглед на Градиштие – Крушевица, Кале Чичево и Клепа

Сл. 46 – Градиштие – Крушевица, фотографирано од југозапад

Сл. 47 – Акројола на Градиштие – Крушевица, фотографирано од југ

Сл. 48 – Градиштие Крушевица, фотографирано од југ

Сл. 49 – Градиштије Крнино, Преслај Србиница – северна тераса

Сл. 50 – Градиштије Крнино, Преслај Србиница – северна тераса

Сл. 51 – Кррино Вршник – некројола

Сл. 52 – Подлес Манасџиришиџе –
аџсида

Сл. 53 – Манасџир Подлес – мена

Сл. 54 – Манасџир Подлес – мена

Сл. 55 – Подлес Манастѝришиѝе – имѝосѝѝ

Сл. 56 – Подлес Манастѝришиѝе – имѝосѝѝ

Сл. 57 – Подлес Манастѝришиѝе – имѝосѝѝ

Сл. 58 – Селска Чешма – Крушевица, мѝноа донесени од Манастѝришиѝе

Сл. 59 – Црква во село Подлес, мено донесено од Манасџиришиџе

Сл. 60 – Фиџурален каџиџиел – Подлес

Сл. 61 – Фиџурален кайиџиел – Подлес

Сл. 62 – Фиџурален кайиџиел – Подлес

Сл. 63 – Извор, Грамаѓе – Неајолис

Сл. 64 – Извор, Грамаѓе – Неајолис

Сл. 65 – Кале Сџари Град, фоџографирано од јужоисток

Νεαπολει-
των τὸ κοι-
νὸν ἦραν θε-
ὸν

5 ἔτους η ρ ς

298 - 148 (Μακεδ.Провинц.Ера)=150 г

Сл. 66 – Владиловци (сџ. Вулић Н.: 1931, бр. 63), фоџо сџ. Бабамова С., 2005.

Сл. 67 – Владиловци, надгробна
сџела на Кај Фабиј Проклус и нежоваџа
соџруџа, оџкриена во 1921 џодина. Сџ.
Вулић Н.: 1931, бр 61.

Λο (Λουκίω?) Φαβίο (место — ω) Μάρκω και
 Πρόκλα Κορνηλία έποίησαν ι (?) ζώση Λο Φάβ-
 ιος Σέξτος και Γ(άιος) Φάβιος
 Πρόκλος σί υίολ τοῖς γονε-
 5 ιων κατ' εδσέβειαν

Γάϊος Φάβιος
 Πρόκλος ἥρω-
 ι ἐπόησεν
 Ἀμμία ἐκ τῶν
 5 ἐκείνου μνήμ-
 ης χάριν, ἔγλυψ[εν
 Λούκιος Γαίου

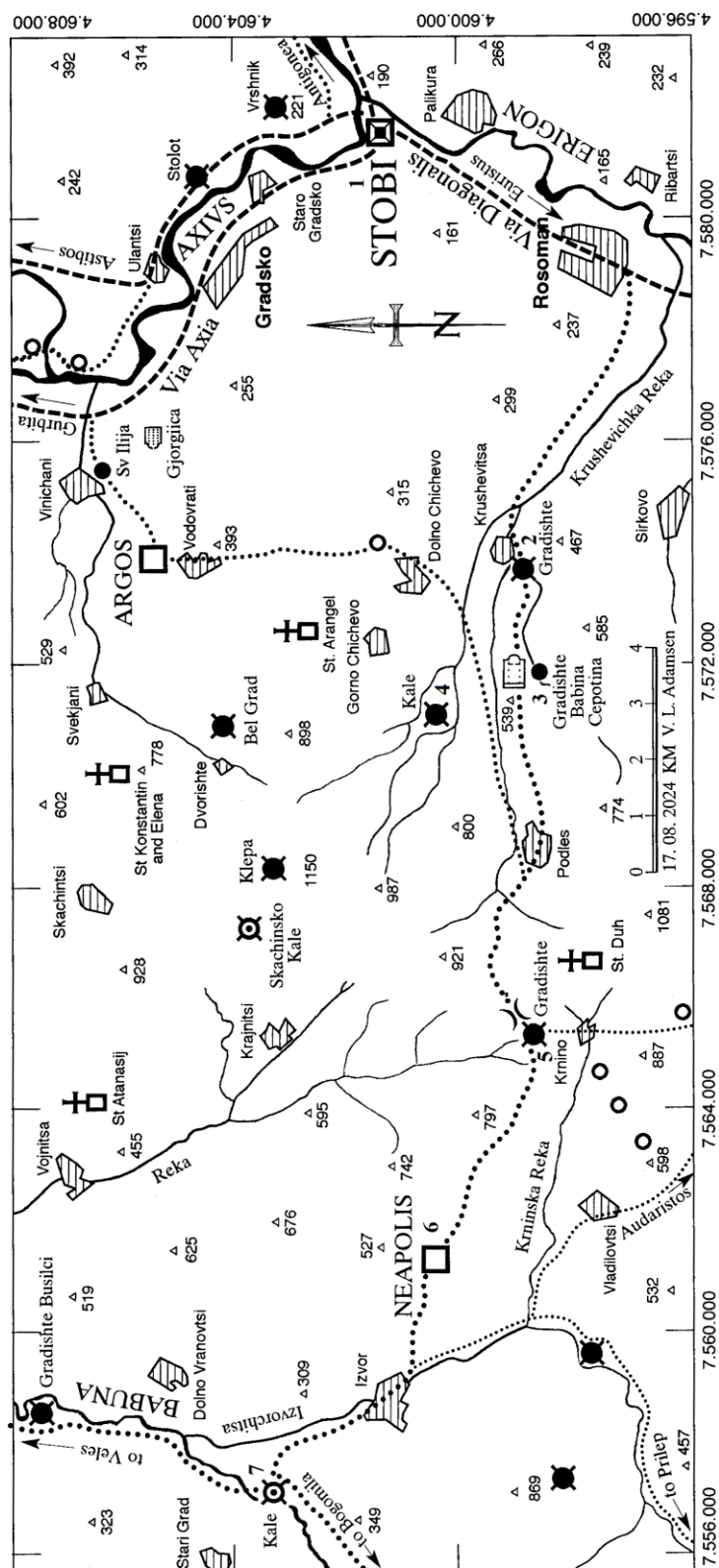
.....

Сл. 68 – Владиловци, надгробна сѝела во која се сѝоменува Кај Фабиј Проклус.
 Сѝ. Вулић Н.: 1931, бр 62.

Ποσειδωνις ἐπύ-
ησεν τὸ υἱὸν
ΓΑΠΘ
μνης χάριν

- Ред 1 јамачно Ποσειδώνιος.
Ред 2 τῷ υἱῷ.
Ред 3 ваљда име сина.
Ред 4 μνης = μνήμης.

Сл. 70 – Карѣа со ѿрасаѣа на ѿаѿѿѿ од Сѿѿѿѿ до Кале Сѿѿѿѿ Град.

Користена литература

Бабамова С., 2005: Епиграфски споменици од Република Македонија датираани според македонската провинциска ера, Институт за национална историја, Скопје 2005, 1-218.

Винчиќ Ж., 1996: 39. Росоман, Савова Чешма, во: Археолошка карта на Република Македонија, МАНУ, Том 2, Скопје 1996, 159.

Вулић Н., 1931: Споменик Српска краљевска академија, LXXI, други разред 55, Београд 1931, 1-259.

Вулић Н., 1938: Географија Јужне Србије у античко доба, Гласник Скопског научног друштва, књ. XIX, Д. Н., Св. 11, Скопје 1938, 1-15.

Грбиќ М., 1954: Археолошки наоѓалишта во Македонија, Гласник на Музејско-конзерваторското друштво на Народна Република Македонија, бр 1, Скопје 1954.

Јовановска Б., 2014: Циркулација на монетите во античкиот град Стоби, Филозофски факултет Скопје, магистерски труд, Скопје 2014, 1-263, Т I-XI.

Јовчевска Т., 2008: Кале, енеолитска кука, Велес 2008, 1-68, Т I-XII.

Јосифовска-Драгојевиќ Б., 1966: Извештај за археолошкото рекогносцирање по долината на Среден Вардар, Зборник, Археолошки музеј – Скопје, кн IV-V (1961-1966), Скопје 1966, 107-113

Dragojević-Josifovska B., 1976: NEAPOLIS (Izvor-Gromadje?) Mac. (Youg., Mac., Titov Veles), во: Tabula Imperii romani, Naissus, Dyrrhachion-Scupi-Serdica-Thessalonike, K 34 Sofia, Union Académique Internationale, Slovenska Akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1976, 90.

Dragojevic Josifovska B., 1976: Rosoman, Djurovec, Tabula Imperii Romani, K34, Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana 1976, 110.

Kankelfitz B. R., 1974: Katalog Römischer Münzen “Von Pompejus bis Romulus”, Band II, München 1974, 218-556.

Лилчиќ (Адамс) В., 1989: Траги на ранохристијански базилики во Средното Повардарије, Лихнид Зборник на трудови, бр 7, Охрид 1989, 69-80.

Лилчиќ (Адамс) В., 1997: Fauces Pelagoniae, Македонско Наследство бр. 4, Скопје 1997, 30-51.

Лилчиќ (Адамс) В., 2006: Патот Аударист – Неапол, Македонско наследство бр. 29, Скопје 2006, 48-68.

Lilčić (Adams) V., 2006: Der Weg Audarist-Neapolis, Folia Archaeologica Balcanica Vol. I, In Honorem Verae Bitrakova Grozdanova, Faculty of Philosophy – Skopje, Institut for History of Art and Archaeology, Skopje 2006, 185-203.

Лилчиќ (Адамс) В., 2022: Македонската стратегија Пајонија, во: Пајонија и Пајонците, извори, историја, археологија, Филозофски факултет Скопје, Скопје 2022, 295-366.

Лилчиќ Адамс В., Јакимовски А., и др. 2022: Венци, Ракле, Антички пајонски град и македонска геостратегиска база, Филозофски факултет Скопје, Скопје 2022, 1-256.

Микулчиќ И., 1985: Стоби во предримско време, Годишен зборник на Филозофскиот факултет Скопје, бр. 39, Скопје 1985, 101-117.

Микулчиќ И., 1999: Антички градови во Македонија, МАНУ, Скопје 1999, 1-455.

Микулчиќ И., 1982: Хеленистички тврдини во Демир Капија и Бабунa, Годишен Зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот – Скопје, кн 8 (34), Скопје 1982, 127-142.

Микулчиќ И., 1983: Античко светилиште и тврдини на Клепа, Годишен Зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот – Скопје, кн 14 (36), Скопје 1983, 193-206.

Mikulčić, I., 2002: Spätantike und frühbyzantinische befestigungen in nordmakedonien, städte – vici – refugien – kastele, Münchener beiträge zur vor- und frühgeschichte, Band 54, Der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 2002, 1-508.

Sear D., 1974: Byzantine Coins and their Values, Seaby LTD, London 1974, 1-415.

Sear D., 1981: Roman Coins and their Values, Seaby LTD, Third Revised Edition, London 1981, 1-376, Plates 1-12.

Head B. V., 1911: Historia Numorum, A Manuel of Greek Numismatics, Oxford 1911, 1-966, T I-III.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

904:711.42]:625.7(497.7)"652"

ЛИЛЧИЌ Адамс, Виктор

Античкиот пат Стоби - Неаполис - Кале Стари Град [Електронски извор]
/ Виктор Лилчиќ Адамс, Антонио Јакимовски и Марјан Јованов. - Скопје :
Универзитет "Св. Кирил и Методиј"-Скопје, Филозофски факултет, 2025

Начин на пристапување (URL):

<https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/34474>. - Текст во PDF
формат, содржи 108 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот
на ден 22.12.2025. - Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 106-108

ISBN 978-608-238-262-3

1. Јакимовски, Антонио [автор] 2. Јованов, Марјан [автор]

а) Археолошки наоди -- Градови -- Патна траса Стоби-Неаполис-Кале Стари
Град -- Македонија -- Антички период

COBISS.MK-ID 67760133

ISBN 978-608-238-262-3